

REFİK KORALTAN'IN ANAYASAYI İHLAL DAVASINDA YARGILANMASI: SUÇLAMALAR VE SAVUNMA*

TRIAL OF REFİK KORALTAN IN CONSTITUTION VIOLATION CASE: INCRIMINATIONS AND THE DEFENSE

Erol YÜKSEL**

Öz

Demokrat Parti'nin kuruluşuna ilk adım oluşturacak "Dörtlü Takriri" Celal Bayar, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü ile birlikte imzalayarak Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubuna sunan Refik Koraltan'dır. Türk siyasetinde daha çok bu önerge ve Demokrat Parti'nin dört kurucusundan birisi olarak tanınan Koraltan, Birinci TBMM'den 27 Mayıs'a kadar aktif siyasi yaşamında sadece beşinci TBMM'de bulunmamış bir siyasetçidir. Türkiye'nin çok partili siyasete geçiş süreci veya geçişinin tanıklarındandır. Ayrıca DP'nin kuruluş çalışmalarında üstlendiği lider kadro içerisindeki rolünü DP'nin muhalefet ve iktidar yıllarında da sürdürür. Partinin kuruluşundan itibaren Genel İdare Kurulunda kesintisiz bulunur. DP'nin iktidar yıllarında aralıksız Meclis Başkanlığı görevinde bulunur. Gerek partinin lider kadrosu içerisinde bulunması gerekse parti politikalarının yakın tanığı olması nedeniyle 27 Mayıs Darbesi sonrası DP mensuplarına yönelik suçlamalarda sıkça ismi geçer. Uzlaşmacı bir siyasi kimliğe sahip olan Koraltan, Yassıada'da Döviz Kaçakçılığı Davası, Vatan Cephesi Davası ve Anayasayı İhlal Davalarından yargılanmış, bunun yanında DP'nin lider kadrosu içerisinde olması nedeniyle "Gayrimeşru Servet İktisabı" ve "Halkı Silahlandırma Davası" soruşturmasına da dâhil edilmiştir. Refik Koraltan, 15 Eylül 1961'de anayasayı ihlal suçundan oyçokluğu ile idama mahkûm edilen DP'liler arasındadır..

Anahtar Kelimeler

Refik Koraltan, 27 Mayıs, Anayasayı İhlal Davası, Yassıada.

Abstract

"Memorandum of the Four" was the first step of establishing Democratic Party and Refik Koraltan is the person who introduced it into Parliamentary Group of Republican People's Party by signing it together with Celal Bayar, Adnan Menderes and Fuat Köprülü. Koraltan is mostly well-known with this motion and being one of the politicians establishing Democratic Party in Turkish politics. He is also a politician who became a parliamentarian in all TBMMs – except 5. TBMM – from 1. TBMM to 27 May. He witnessed transition to a multi-party system process of Turkey. Furthermore, he continued his role in the founder cadre of DP in both opposition and power years of the Party. He was a continuous member of General Administrative Board of DP as from the

* Bu çalışma "Bir Siyaset Adamı Olarak Refik Koraltan (1890-1974)" adlı doktora tez çalışmamızdan yola çıkılarak düzenlenmiştir.

** Dr., Selçuk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı, Konya-Türkiye, en70yuksele@hotmail.com

establishment of the Party. He was repeatedly Turkish Parliamentary Speaker in DP's power years. Because he was both in the leader cadre of the Party and accordingly a witness of the Party's policies, his name was rather frequently mentioned in the incriminations aimed at DP members after 27 May Coup. Koraltan, who has an agreeable political entity, was tried in Foreign Exchange Smuggling, Homeland Front and Constitution Violation Cases in Yassıada and besides that his being in the leader cadre of DP made him the subject of "Illegal Wealth Acquisition" and "Weaponing the People" cases' inquiry. Refik Koraltan is one of the DP politicians condemned to death in 15 September 1961 by a large majority for the crime of constitution violation.

•

Keywords

Refik Koraltan, 27 May, Constitution Violation Case, Yassıada.

GİRİŞ

27 Mayıs gününün ilk saatlerinde ordu, hiyerarşi dışı bir örgütlenmeyle yönetimi ele aldığını bir bildiriyle radyolardan yayımlamıştır. Kardeş kavgasına doğru gitmeye başlayan siyasi mücadeleyi demokratik zemine çekmek istediğini bildiren ordu, bütün vatandaşların ve DP'lilerin her türlü güvenliklerinin ordunun teminatı altında olduğunu ve tüm ittifak anlaşmalarına da bağlı kaldıklarını ilan etmiştir¹.

Askerî darbeyi gerçekleştirenler, Millî Birlik Komitesi² adını alan bir kurul içinde birleşmiş³ ve komitenin 20 kişiden meydana geldiğini, başında da Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel'in bulunduğunu açıklamıştır⁴. Darbeyi gerçekleştirenler için 27 Mayıs–12 Haziran 1960 arası “fiilî iktidar” dönemidir, ancak anayasa mevcut değildir. Geçici anayasa 12 Haziran'da kabul edilerek, MBK kendi yönetimlerine hukuki bir zemin oluşturmuştur. 12 Haziran yasasının başlıca özelliği, 1924 Anayasası ile TBMM'ye ait tüm görev ve yetkilerin MBK'ye devredilmesidir. Bunun yanında açıklık ilkesi kaldırılmış ve yeni yasama organı MBK'nin görüşmelerinin gizli kalacağı kabul edilmiştir. Diğer bir değişiklik ise, MBK'nin başkanının “Cumhurbaşkanı” olarak değil, “devlet başkanı” olarak tanımlanmasıdır. Bunlardan başka geçici anayasaya ile DP iktidar mensuplarının suçlarını araştırmak için “Yüksek Soruşturma Kurulu”, sorumluları yargılama işlemleri için ise dokuz kişiden oluşan bir “Yüksek Adalet Divanı” oluşturulmuştur⁵.

Öte yandan Ankara Harp Okulunda ve İstanbul Davut Paşa Kışlasında tutuklu bulunan DP'lilerin Yassıada'ya sevk edilmeleri, 5-17 Haziran arasında peyderpey gerçekleşmiştir⁶. Refik Koraltan⁷, 17 Haziran'da Yassıada'ya sevk edilenler arasındadır ve Yassıada'daki günlerinde, iddianamede DP'nin üç numarası olmakla tanımlanmış ve Ethem Menderes ile üç numaralı odada kalmıştır⁸. Tutuklu buldukları binada Tevfik İleri, Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan, Salih Korur gibi on dokuz DP'li ile birlikte kalmışlar ve sadece yemek saatlerinde birbirleri ile görüşme imkânı bulmuşlardır⁹.

¹ Cengiz Sunay, **Türk Siyasetinde Sivil-Asker İlişkileri (27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül ve Sonrası)**, Orion Kitabevi, Ankara 2010, s. 114.

² Millî Birlik Komitesi, 15 Ekim 1961'de seçimle yeni bir hükümet gelene kadar çalışmıştır. On yedi ay devam eden bu dönemde Türkiye'nin geleceği için önemli olaylar yaşanır. 1960 Ağustos ayında, orduyu gençleştirmek amacıyla 5000 subay emekliye sevk edilir. Ekim ayında 147 üniversite hocası görevlerinden uzaklaştırılır. Belki de yakın dönem Türk siyasi tarihinde en önemli yargılama süreci olan, DP'nin 400'den fazla üyesinin ve Başbakan Menderes ile iki bakanın asılmasıyla sonuçlanan yargılama sürecine 14 Ekim'de başlanır. Kasım ayında MBK, seçimi süresiz olarak geri bıraktırmaya çalıştıkları iddia edilen on dört üyesini safları arasından çıkarır. Bkz. Walter F. Weiker, **Amerikalı, Fransız, Rus Gözüyle 1960 Türk İhtilali** (Çev. Mete Ergin), Cem Yayınevi, İstanbul 1967, s. 34-45.

³ Şevket Süreyya Aydemir, **Menderes'in Dramı (1899-1960)**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1984, s. 430.

⁴ Mustafa Arıkan, **Hamdi Rağıp Atademir (Hayatı Şahsiyeti ve Fikirleri)**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1998, s. 123; Cumhuriyet, 28 Mayıs 1960, s. 1- 5.

⁵ Cem Eroğul, **Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945-1971, Geçiş Sürecinde Türkiye**, 6. baskı, Belge Yay., İstanbul 2013, s. 206-207.

⁶ H. Emre Oktay, **Türk Tarihinin Kayıp Yılları Yalanlar, Aldananlar ve 27 Mayıs**, Akis Kitap, İstanbul 2013, s. 173.

⁷ Refik Koraltan hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Erol Yüksel, **Bir Siyaset Adamı Olarak Refik Koraltan**, (Basılmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2016, s. 6-11.

⁸ Yassıada'da bir numaralı odada Menderes, iki numaralı odada Bayar kalmıştır. Samet Ağaoğlu, **Yassıada, Kayseri ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri**, (Yayına Hazırlayan: Gülay Sarıçoban), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2013, s. 152.

⁹ Tevfik İleri, **Yassıada ve Kayseri Günlükleri**, (Haz. Cahide İleri Aksoy), Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003, s. 49-50; Aydemir, Bayar ve Menderes'in yan yana odalarda yalnız kaldıklarını ve onların yanındaki odada da Koraltan ile Ethem Menderes'in kaldığını, fakat Menderes ve Bayar ile görüşürülmediklerini belirtmiştir. Aydemir, **Menderes'in Dramı (1899-1960)**, s. 460; Nitekim İleri, binada on dokuz kişi tutuklu bulunmalarına karşın yemeklere on yedi kişi gittiklerini aktarmıştır.

Koraltan, Yassıada'daki ilk günlerini şöyle anlatır: “Güya adı oda olan hücrede, sağımda ve solumda ellerinde iki tomson parmakları sürekli tetikte, namlu kalbime ve vücuduma çevrik iki teğmen tarafından gece gündüz bekletiliyordum. Sadece tuvalet hâsıl olduğu vakit, kapıda bekletilen iki neferin nezaretinde ve hemen kapının karşısında bulunan ihtiyaç defetme yerine gidip geliyorum.” Cehennemî bir tazyik ve kâbus havası olarak gördüğü bu ilk günlerde, sebebini anlayamadığı bir şekilde, başında nöbet tutan teğmenler çekilmiş, onların yerlerine fakat bu defa kapının önünde olmak üzere iki er nöbet tutmaya başlamıştır. Bu değişikliği kendisi “güya odada serbest kalmak” olarak değerlendirir. Bir müddet sonra Ethem Menderes'in odasına getirilişini ise, “Yıkımın en korkunç günahlarından olan Ethem Menderes benim odama verilmişti” olarak anlatır. Ethem Bey'in odasına getirilişinden hiç de hoşnut olmayan Koraltan'ın, onunla konuşmalarına bile müsaade edilmemiştir. Böylesine bir ortamda, avukat kızının getirdiği kitaplar, kontrol edildikten sonra, kendisine verilmiş ve vaktinin çoğunu bu kitapları okuyarak geçirmiştir. Bunun yanında uzak ve yakın geçmişine dair notlar almayı da ihmal etmemiştir¹⁰.

Milletvekillerinin sorgulanmasına ağustos ayında başlanmıştır. Anayasa sorgusunu, Yargıtay üyelerinden Fazlı Öztan başkanlığında üç kişilik bir heyet yürütmüştür. Milletvekilleri sanık olarak, “Cumhuriyet esaslarından ayrılmak, dikta gidişini desteklemek ve Anayasaya aykırı kanun çıkarmış olmaktan” sorguya çekilmiştir¹¹. Koraltan'ın ilk sorgusu, İleri'nin günlüklerine göre, Temmuz'un son günü Fatin Rüştü, Hasan Polatkan ve Samet Ağaoğlu ile birlikte¹², diğeri ise 4 Ağustos günü yapılmıştır¹³. Bu günlerde yaşandığı anlaşılan diğeri bir olay ise Koraltan'ın tutuklu bulunduğu binadaki kişiler, başta Koraltan olmak üzere sırayla filme alınmıştır¹⁴.

Yassıada'da bu gelişmeler olurken, MBK'de başını Alparslan Türkeş'in çektiği bir grup DP'li tutuklulardan ileri gelenlerinin yurt dışına, İsviçre'ye gönderilmelerini yeterli görmüştür. Fakat MBK üyelerinden başka bir grup ise DP'lilerin yargılanıp ceza çekmeleri gerektiğini savunmuştur. Sonuçta ikinci grup duruma hâkim olmuş ve Yassıada yargılama süreci başlamıştır¹⁵. Neticede 2 Ekim'de YAD Başkanlığına Salim Başol atanmış, 14 Ekim 1960'ta da on beş yargıç ve dokuz savcıdan oluşan Yassıada Mahkemeleri fiilen yargılamalara başlamıştır¹⁶. Suçlanan 592 kişinin yargılanması, yaklaşık on bir ay sürmüş ve on dokuz ayrı dava açılmıştır. Bu davalar üç ana grupta toplanmıştır: Cinayet, ayaklanmaya azmettirme ve bilerek mala ve cana zarar verme gibi suçları kapsayan ağır ceza davaları, anayasayı ihlal kapsamında değerlendirilen altı siyasi dava ve değişik yolsuzluk iddialarının ortaya atıldığı dokuz yolsuzluk davalarıdır¹⁷.

Koraltan'a göre, oluşturulan iddianameye genel olarak bakışında, öncelikle 1950'den önce millî hayat karanlık içindedir ve millet kendisini kurtaracak bir idareye susamıştır. Bu nedenle DP, 1950 seçimlerinde ezici bir çoğunlukla halk tarafından iktidara getirilmiştir ki ona göre

¹⁰ Coşkun Ertepinar, *Bir Politikacının Anıları; Refik Koraltan, Her Şey Vatan İçin*, Hacettepe Taş Yay., Ankara 1999, s. 292.

¹¹ Rifki Salim Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, Çam Matbaası, Ankara 1976, s. 158.

¹² İleri, *Yassıada ve Kayseri Günlükleri*, s. 106.

¹³ İleri, *Yassıada ve Kayseri Günlükleri*, s. 114.

¹⁴ İleri, bu filme almayı tarihî bir vesika olarak kayda almak için yapıldığını düşünmektedir. Bkz. İleri, *Yassıada ve Kayseri Günlükleri*, s. 140-141; Fakat “Düşükler Yassıda da Hesap Veriyorlar” afişleri ile tanıtımı yapılan filmler; tutukluların Yassıada'ya gelişleri ve oradaki hayatları, halkın itibar etmediği genellikle boş sinema salonlarında gösterilmiştir. Bu durumdan ise tutuklu DP'liler haberdar edilmemiştir. Orhan Cemal Fersoy, *Bir Devre Adını Veren Başbakan Adnan Menderes*, Hun Yay., İstanbul 1978, s. 265.

¹⁵ Yusuf Ziya Keskin, *27 Mayıs Askeri Darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtırası'nın Türk Devlet Teşkilatı ile Siyasal Hayatına Etkileri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2011, s. 56.

¹⁶ Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam (1950-1964)*, C. III, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011, s. 488; Fersoy, *Bir Devre Adını Veren Başbakan Adnan Menderes*, s. 265.

¹⁷ M. Serhan Yücel, *Demokrat Parti*, Ülke Kitapları, İstanbul 2001, s. 163.

millet kendilerini iktidara getirmekle aklın, mantığın, hakikatin ifadesi olarak çok realist davranmıştır. Ancak iddianamede, “Milletçe kendilerine gösterilen şekilde itimada layık olmadıklarını gösterdiler” diye bir hükme vardıldıktan sonra, Demokratların akıl ve hayallerinden geçmeyen en ağır günahları işledikleri ısrarla söylenmiştir. Bu düşünceden hareketle iddianamede kendilerine veya DP iktidarına yöneltilen suçlamalara bakışını dokuz maddede ortaya koymuştur: “Mal, can emniyetini yok etmek. Seyahat hürriyeti yok edilmiş. Söylemek, yazmak, toplamak, cemiyet kurmak, mal iktisap etmek gibi vatandaşa Anayasa'nın tayin ve tesbit ettiği bütün hak ve hürriyetler tahrip, imha olmuş. Anayasa tebdil, tağyir, iskat, iptal ve ilga edilmiş. Millî irade ve millî hâkimiyet işlemez hâlde sokulmuş. Millî iradenin yegâne tecelligahı olan Meclis murakabe vazifesini yapamaz olmuş. İcra mevkiine getirilen, İcra İşleri ellerine teslim edilenler gelişigüzel hareket ederken, Millet Meclisi murakabe gibi en mühim vazifesini yapmamış. Ve bu suretle meşruiyetini kaybetmiş. Millî hayat tehdit altında ve vatandaş huzur ve emniyetten mahrum kalmış. Bütün bu günahlarla birlikte milletin umumi hayat ve nizamının kefilisi olan (Anayasa) tebdil, tağyir, iskat ve iptal edilmiş ve Türk Ceza Kanunu'nun 146'ncı maddesinde sarahaten yazılan ef'âlin tahlil ve teviline girilerek bu maddeye tevfikeyen, tecziye edilmek üzere karara varılmış.” Böylelikle bu iddianameyle varılmak istenen hedefin on senelik DP idaresini ve idarecilerini suçlayacak deliller oluşturup bunların tespitine çalışılmak olduğu görüşündedir¹⁸.

DP iktidarında yasama faaliyetlerini yöneten kişi Koraltan'dır. Bunun yanında DP Genel İdare Kurulu görevini de yürütmüş, bu sayede hem 1950-60 arası yasama çalışmalarında bulunmuş, hem de parti politikalarına yön verenlerden birisi olmuştur. Daha da önemlisi 27 Mayıs'a kadar partinin lider kişiliklerinden birisidir. Bu durum Yassıada yargılamalarında birçok suç ve iddianın yöneltilmesine neden olmuştur. Döviz Kaçakçılığı Davası, Vatan Cephesi Davası ve Anayasayı İhlal Davalarından yargılanmış, bunun yanında DP'nin lider kadrosu içerisinde olması nedeniyle “Gayrimeşru Servet İktisabı” ve “Halkı Silahlandırma Davası” soruşturmasına da dâhil edilmiştir.

Anayasayı İhlal Davası

Yassıada yargılamalarında en önemli dava olan Anayasayı İhlal Davası; başta Cumhurbaşkanı Bayar, Başbakan Menderes ve Meclis Başkanı Koraltan olmak üzere DP'li bütün milletvekillerinin yargılanması amacıyla 14 Ekim 1960 günü, ilk dava olarak başlamıştır. İlk gün Anayasayı ihlal kararnameyi okunmuş, fakat diğer davaların görüldüğü ara bir dönem ve her türlü gelişmenin iktidar mensuplarının aleyhine olduğu bir bekleyiş döneminden sonra duruşmalara 11 Mayıs 1961'de yeniden başlanmıştır¹⁹.

YSK, yedi kategoriye ayrılarak gösterilen sanıklara ait suçları 30 Eylül 1960 tarihli “esbabı mucibeli karar” ile ortaya koyar. İddianameye kaynak teşkil eden bu kararda, davada ceza kanununun 146. maddesini²⁰ ihlalden sekiz ayrı suç ortaya konmuştur. Koraltan'ın “Sakit Meclis Reisi ve vekiller” başlıklı VI. kısmında değerlendirildiği, DP iktidarına yönelik iddianamedeki bu suçlar: 6194 sayılı kanunla CHP'nin mallarına el konulması. Siyasi nedenlerle Kırşehir'in kazaya dönüştürülmesi. Hâkim teminatı ve mahkeme bağımsızlığının ihlali. Seçim kanununda demokrasiye aykırı değişiklikler yapılması. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununun çıkarılması. Meclis içtüzüğünde yapılan değişiklikle Meclis müzakerelerinin yayınlanmasının engellenmesi ve Tahkikat Komisyonu kurulması. 27 Nisan 1960'ta, Meclisin veremeyeceği

¹⁸ Ali Yavuz Koraltan Özel Arşivi, *Yassıada Yargılamaları Refik Koraltan'ın Savunma Dosyası*, s. 19-20.

¹⁹ Arıkan, *Hamdi Rağıp Atademir*, s. 155-162.

²⁰ Anayasayı çiğneme deyimine karşılık bu maddede, “anayasanın tebdil, tağyir ve ilga” deyimini gösterilmiş ve bunu da “anayasayı ihlal” kavramı ile özetlenmiştir. Osman Doğru, *27 Mayıs Rejimi*, İmge Kitabevi, İstanbul 1998, s. 47.

olağanüstü yetkilerin Tahkikat Komisyonuna verilmesi. Bütün bu olağanüstü yetkilerle Anayasanın ihlal edilmesi²¹.

İlk İfadesi ve YSK'nin Esbabı Mucibeli Kararında Koraltan

Anayasayı İhlal kapsamında Koraltan, TCK'nin 141/3 ve 146. maddeleri ile suçlanmış ve CMUK'un 104. maddesine göre tutuklanmıştır²². İlk sorgusu ise 2 Eylül 1960 günü yapılmıştır. Sorgusunda DP'nin kuruluşu, muhalefet günlerini anlatmış ve ilk seçimleri kazandıklarında "Geçmişin üzerine bir perde çekerek el ele memleket için çalışacaklarını" halka anlattığını söylemiştir. Yine ilk seçim zaferlerinin ardından İnönü'yü ziyarete gittiklerinde, İnönü kendilerine "Emniyette miyim?" diye sormuştur. Bayar'ın da cevaben "Milletin sinesinde bu anda değil her zaman emniyette olduğunuzu temin ederim" dediğini aktarmıştır²³.

Sorgusunda, seçimleri kazandıklarında "Eski devrin hesabını sormamayı prensip olarak benimsediklerini", hatta geçmişin hesabını sormaları durumunda geleceği kaybedeceklerini bu nedenle de bir af kanunu ile geçmişin hesabını sildiklerini belirtmiştir. DP mensuplarına yönelik muhalefetin yıkıcı çalışmalarına rağmen, idealleri doğrultusunda memleketi medeni dünya seviyesine getirmek için 1957'ye kadar çalıştıklarını söylemiştir. Ancak 1957 seçimlerini kazanmalarına karşın, Mecliste partiler arası ilişkiler vahamet arz etmeye başlamıştır. Bu durumu düzeltmek için Halk Partisi içerisinde başta İnönü olmak üzere Ahmet Barutçu, Şemsettin Günaltay, Avni Doğan gibi kişileri evine davet ederek uzlaştırma çalışması yaptığını anlatmıştır. Kendisi, muhalefetin Meclisin şanına yakışmayan "sıra kapağı çalmalar", "ayak vurmalar" ve "en çirkin küfürler" gibi hareketlerle çabalarının işe yaramadığını ve bunlardan da bir netice alamadığını görmüştür²⁴.

İfadesinin bundan sonraki kısmı 27 Mayıs'a giden siyasi gelişmeleri değerlendirme niteliğindedir. Koraltan burada; Meclisteki çatışmanın sokağa yayıldığını, köylerde ikilik yaratılarak köylülerin kahve ve camiini birbirinden ayırdıklarını, memlekette emniyet asayiş ve huzurun sarsıldığını, 5 Mayıs 1960 Bayar ve Menderes'in Kızılay'daki protestocuları "Hükûmetin sokak nümayişçileri tarafından düşürülemeyeceği" düşüncesiyle etkisiz hâle getirdiğini, 21 Mayıs 1960 günü Genç Harbiyelilerin sessiz yürüyüşünü Çankaya'da değerlendirdiklerini ve "bir gençlik tezahürü" olarak kabul ettiklerini, ihtilale yakın günlerde hükûmetin daha zorlayıcı tedbirler alması gerektiğini, bütün hadiselerin sebebini azınlık olan muhalefetin iktidara hükmetme ihtirasından kaynaklandığını, muhalefetin bu tavrının beraberinde bozguncu ve yıkıcı faaliyetleri ortaya çıkardığını ve böylelikle de 18 Nisan'da Tahkikat Komisyonunun kuruluşuna ortam hazırlandığını ifade etmiştir. Ayrıca Koraltan ifadesinde, 27 Nisan'da Mecliste yapılan Salahiyet kanunu müzakerelerini ve içeriğini hatırlamadığını, bunun yanında Tahkikat Komisyonunun karar ve icraatlarını takip etmediğini, hadiselerin dışında kalarak "Sözü geçen bir hakem olma prensibinde" olduğunu ve son gelişmelerin Kayseri'ye gitmek isteyen İnönü'nün seyahat hürriyetinin engellenmesinde ne derece rol oynadığını bilmediğini belirtmiştir²⁵.

Koraltan'ın ifadesinde 27 Mayıs'a giden belli başlı gelişmelere yaklaşımı böyle olmasına karşın, YSK soruşturma açılması yönündeki 30 Eylül kararında, Bayar'a yönelik iddialarda Koraltan'ın ve Ethem Menderes'in hatıra defterlerine²⁶ atıfta bulunmuştur. Kararda Bayar için,

²¹ BCA, f.010.09., y.1.1.1., s. 1-15; Raporun iddianamede teşekkülü için Bkz. **Türkiye Yılı**, Yıl: 1962, s. 98.

²² BCA, f.010.09., y.5.15.1., s. 39.

²³ BCA, f.010.09., y.1.2.2., s. 137.

²⁴ BCA, f.010.09., y.1.2.2., s. 138.

²⁵ BCA, f.010.09., y.1.2.2., s. 138-139.

²⁶ Her ne kadar soruşturma ve yargılama döneminde Koraltan'ın " hatıra defteri" tabiri kullanılsa da, aslında bu notlar düzenli bir hatıra defteri niteliğinde değildir. Koraltan uzun yıllar, ajanda, takvim yaprağı gibi yerlere

“Menderes'ten de her zaman istifade etmeyi ihmal etmemiştir” denildikten sonra, Koraltan'ın notlarından rahatsızlığını belirttiği düşüncelerine yer verilmiştir. Ayrıca Tahkikat Komisyonunun kurulması için, muhalefetin itirazlarına rağmen, yapılan Meclis müzakerelerinden iki gün öncesine, yani 16 Nisan 1960 gününe ait, bu notta Koraltan Bayar için şunları yazmıştır: *“Esasen öteden beri müşarünileyh böyle görülmüş böyle gelmiş ve böyle gitmektedir. Bir defa mevzuu kızıştırıp sonra tornistan (geri dönme) yapar; ne yazık ki iş çıkırından çıkmış doğruyanlı tezgâha konulmuştur. İşte bunun için bu gibi mevzular başlamış kalmıştır. Ahmet Emin Yalman'ın hapishaneye girmeden affını söylemiş ve Bayar'a birçok kez teklifte bulunmuştum, 'hayır' dedi. Başvekili de eminim hazırladı.”*²⁷ YSK, bu notu Bayar'ın Menderes'i “tesir ve telkinler altında bulundurmaya çalıştığını” ve “hadiselere ne şekilde müdahale ettiğinin göstergesi” olarak yorumlamıştır²⁸.

Ayrıca, Cumhurbaşkanı Bayar'ın 1957 yılından itibaren muhalefetin verdiği birçok önerenin Meclis gündemine alınmasını istemediği, YSK'nin soruşturma kararına Koraltan'ın bir diğer notuyla girmiştir. 3 Şubat 1960 tarihli söz konusu bu notta Koraltan şunları yazmıştır: *“Otomobilde muhalefetin verdiği tahkikat önergelerinin gündeme alınmaması, Büyük Millet Meclisi gibi bir murakabe organını manen bitiriyor. Yok yere ısrar, artık kabili müdafaa olmaktan çıkan bir iş hâline geldi. Ben müşkül durumdayım dedim. Cevaben: Bunda ne var? Bir müddet daha kalırsa ne olur? Gibi çok sathi bir mukabelede bulundu, bir daha anladım ki, bu zatta maalesef artık ne ruh ve ne cevher*

---

yaşadıklarını günlük olarak kaydetmiştir. Ancak bu yazılanlar düzenli ve devamlı nitelikte değildir. Nitekim BCA kayıtlarında bulunan Koraltan'a ait farklı yıllara ait ajandalar bulunmaktadır. İçeriği daha çok günlük ve aylık harcama hesapları, ödeme planları ve zaman zaman günlük yaşadıklarıyla ilgili notlar şeklindedir. **BCA**, f.010.09., y.494.1405.1.; **BCA**, f.010.09., y.493.1404.1.; Bu ajandalar içerisinde sayfaların birçoğu boş olmakla birlikte toplam sekiz tanedir. **BCA**, f.010.09., y.57.168.1; Samet Ağaoğlu günlüklerinde, bu kişilere ait hatıra defterlerinin yanına Şemi Ergin'i de ekleyerek, defterlerin Yassıada yargılama sürecinde oynadıkları role sık sık yer vermiştir. Ağaoğlu, bu hatıra defterlerini veya notlarını yazanları iktidarda iken sessiz kalmakla suçlamıştır. Onları; “dostluğa, iyiliğe hıyanetten ebediyen lanetle anılacak timsaller” olarak nitelendirmiştir. Ayrıca davalarda bu notların sürekli göz önünde bulundurulmasını tenkit etmiştir. Ağaoğlu, **Yassıada, Kayseri ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri**, s. 15; 1962 Türkiye yıllığında da bu konu yer bulmuş ve burada, “duruşmalarda hatıra defterlerine yazdıkları yazılar nedeniyle Koraltan, Ethem Menderes ve Şemi Ergin'in arkadaşlarının tarizlerine maruz kaldıkları” belirtilmiştir. Bkz. **Türkiye Yılığ**, s. 104.

²⁷ **BCA**, f.010.09., y.1.1.1., s. 23; Anayasayı ihlal davası duruşmalarda Bayar'a yönelik Koraltan'ın aldığı bu notlar 6. oturumda konuşulmuştur. Bayar Koraltan'ın notları hakkında izah vermesini ve zapta geçirilmesini istemiş ve mahkeme başkanı da bu isteği onaylamıştır. Bu konuda konuşan Koraltan, bu notların kendisine ait olduğunu kabul ederek; her insanın şahit olduğu meseleler hakkında intibaları olduğunu ve bunların da çok defa insanın dimağında kaldığını ve bu nedenle “mahremi esrar” olarak bildiği not defterine kaydedebileceğini söylemiştir. Fakat ona göre, not defterine yazan kişi kendisi notları açığa vurmazsa ne lehte ne aleyhte bir hüküm ifade etmez. Bunun genel bir kural olduğunu belirttikten sonra, kendisinin 40 senelik siyasi hayatında prensiplere sahip ayrırcı olamayan bir siyasetçi olduğunu vurgulamıştır. Ancak mahkeme başkanı araya girerek “Sizin için değil” dedikten sonra, Koraltan “Arz edeceğim ne maksatla yazdığımı” demiştir. Buradan sonra Bayar'a bakışını da gördüğümüz açıklamasında, yazdığı notları şöyle izah etmiştir: *“Celal Bayar eski bir arkadaşım yaşı itibarıyla ağabeyim mekiinde bulunan bir insanla nihayet devlet reisi ile umumi hasbihâllerimiz sırasında, daima ve bilhassa 1950 den sonra havayı hoş görmediğim için, cemiyetin hâl ve istikbali için hayırlı bulmadığım için en ufak bir fırsatı kaçırmayarak daha ahenkli ve daha toplu bir hâlde bulunmanın lüzumunu kendisine söyledim. Vakit vakit taraftar oldukları olurdu. Fakat mizacı bu gibi meselelerde çok geniş konuşmaya müsait değildi. Ben bu taraflarını bildiğim için not defterime, mahremi esrarım olan, bunları kaydetmiştim. Hakikat bundan ibarettir.”* Koraltan'ın bu açıklaması üzerine, mahkeme başkanı not defterinin mahremi esrarını kabul etmiş, fakat bir takip dolayısıyla ele geçerse delil olarak kullanabileceğini, nitekim müdafilerden Hüsamettin Cindoruk'un Ethem Menderes'in notlarından alıntılar yapmasını ve “Bu günah çıkarmak kabilindendir, delil olamaz” değerlendirmesini söylemiştir. Başkan bundan sonra Bayar'dan notlar hakkında düşüncesini açıklaması için farklı yollar denemesine rağmen, Bayar arkadaşının notlarına yorum yapmamıştır. **BCA**, f.010.09., y.100.309.2., s. 104-106; Duruşmada Bayar'ın bu tavrına karşılık, Ağaoğlu'nun anlattıklarına bakılırsa Koraltan ile Bayar notlar için Yassıada'da tartışmışlar ve hatta Bayar Koraltan'ı affetmemiştir. Ayrıca Ağaoğlu'na göre, Yassıada günlerinde protokol olarak Bayar'a gösterilen saygıyı Koraltan kıskanmış ve aynı saygıyı kendisi de beklemiştir. Diğer taraftan Ağaoğlu, Koraltan'ın bu notları mahkemede kendisini kurtarmaya çalışmak için kullandığını iddia etmiştir. Bkz. Ağaoğlu, **Yassıada, Kayseri ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri**, s. 205-210.

²⁸ **BCA**, f.010.09., y.1.1.1., s. 77.

*kalmamış.*²⁹ YSK, bu notu ise Bayar'ın içtüzük hükümleri dışında, "Muhalefetin anayasa ile sağlanmış yasama denetiminin engellenmesini istemesi" olarak değerlendirmiş ve bunu "Demokrasi ve cumhuriyet prensiplerine bir darbe" şekliyle görmüştür. Ayrıca nota bakarak Bayar için, "Takririn anlam ve içeriği onu ilgilendirmiyor" denilerek, bu hareketin "Muhalefetin vazifesini yapamayarak milletin nazarında itibarının kaybettirilmesi gibi küçük hesaplar peşinde dolaşmak" olarak görülmüştür³⁰.

YSK, aynı kararın "sabık ve sakıt Meclis Reisinin ve Reisvekilleri'nin sorumluluğu" kısmında Meclis Başkanı Refik Koraltan ve Başkan Vekili İbrahim Kirazoğlu için ayrı ayrı soruşturma kararı vermiştir. Burada Koraltan'ın; "Gerek Meclis Başkanı, gerek DP kurucusu bulunmak sıfatıyla parti politikasında Başvekilin ve Cumhurbaşkanının her türlü faaliyetlerinde birlikte yürüdüğü" belirtilmiştir. Ayrıca Koraltan'ın Meclis müzakereleri sırasında, yaptığı yemine sadık kalmadığı ve "müzakerelerin soysuzlaşmasında partizanca hareketleri" sergilediği iddianamede başlıca neden olarak gösterilmiştir. Diğer taraftan YSK, Koraltan'ın takvim yaprağına tuttuğu notu gerekçe göstererek Başkan Vekillerinin tarafsızlığını yok etmek için, onlara telkinde bulunduğu kanaatindedir. Bunu belgelendirmek için de YSK, Koraltan'ın 11 Mayıs 1959 günü yazdıklarını kanıt olarak göstermiştir. Burada yanında iki DP'li milletvekili olduğu hâlde Meclis Başkan Vekili Ağâh Erozan'a şunları söylemiştir: "*Bugün reislik yaparken muhalefetin zaptı sabık hakkında söz söylemesine imkân vermeyiniz. Söz vermek reise aittir. İstersen vermezsin.*" Böylelikle bu bölümdeki kararda Koraltan, 27 Nisan 1960 tarih ve 7468 sayılı Tahkikat Komisyonunun kurulmasını öngören kanuna ait teklifin kanunlaşmasında "emrivaki" yapmakla itham edilmiştir. Ayrıca bu tutumlar "partizan zihniyetle müdahaleler" şeklinde bir değerlendirmeye, bu tutumun Anayasayı ihlale girdiği belirtilerek, soruşturma açılmasına ve tutukluluk hâllerinin devamına karar verilmiştir³¹.

Diğer taraftan Koraltan için soruşturma konusu teşkil eden ve kararda yer bulan iki mesele daha vardır. Bunlardan birisi "Meclis Riyaset Köşküne" ülkenin müze ve saraylarından getirilen ve Meclis Köşkünde kullanılan eşyalardır. Diğeri ise İngiltere'nin Ankara Büyükelçiliğinden bir memurun, Koraltan Başkanlığında İngiltere Parlamentosunun davetiyle yapılacak olan bu seyahat öncesi İngiliz Dışişlerine gönderdiği mektubun içeriğindeki Koraltan değerlendirmeleridir.

Meclis Köşkünde Bulunan Saray Eşyaları Meselesi

YSK, 30 Eylül kararının ikinci bölümünde gerek DP iktidarına, gerekse Koraltan'a yönelik değerlendirmelerde bulunmuştur. Siyasi bir eleştiri metni gibi oluşturulan bu kısımda Koraltan için çeşitli değerlendirmeler yapılmış ve karar şu cümleyle başlamıştır: "*BMM 10 sene içinde kurucu olmaktan başka bir payesi bulunmayan sanık Refik Koraltan'ı değiştirecek takati nefsinde*

²⁹ BCA, f.010.09., y.1.1.1., s. 23; Duruşmalarda bu notlar gündeme geldiğinde, mahkeme başkanı Bayar'a "Önergelerin müzakere yapılmaması sizden geliyormuş" demesi üzerine Bayar, Koraltan'dan mahkemede "Lütfen buna burada açık olarak evet desin" diyerek teyit etmesini istemiştir. Fakat Koraltan "Kati ve sarih bilgim yoktur" demiştir. Arkasından Koraltan bunu açıklamak için, önergelerin geç gelmesini Meclis içerisindeki sert tartışmalar ve partiler arasındaki olumsuz hava nedeniyle, "Daha fazla patırtılar, münakaşa ve çatışmalar olmaması için biraz dursun diye tutulmuştur" demiştir. Devamla bu konudaki notunu ise "Bu benim notumdur" diyerek şöyle açıklamıştır: "*Bir gün Meclisten çıktık beyefendi ile beraber otomobilde gelirken dedim ki ben çok müşkül durumdayım, takririn müzakeresi çok gecikiyor, Demokrat Parti milletvekillerinin birçokları bundan haklı olarak muzdarip bulunuyorlar, bunların gündeme alınması hiçde zararlı değildir. Hatta birer birer almıp münakaşalarının yapılması daha iyi olur, şeklinde o günkü hatıralarımı kendileriyle bir hasbihâl şeklinde konuştum. Cevaben dedi ki, o kadar endişeye mahal yoktur, daha bir müddet kalabilir.*" demiştir. Neticede duruşmalarda mahkeme başkanının ısrarlı sorularına rağmen Koraltan, bu konuyu notlarının aksine, Bayar'la ilişkilendirmeden, siyasi atmosfer nedeniyle geciktiğini söylemiştir. BCA, f.010.09., y.100.309.2., s. 114-115.

³⁰ BCA, f.010.09., y.1.1.1., s. 76.

³¹ BCA, f.010.09., y.1.1.1., s. 41-42.

bulamamıştır.” Ayrıca, duruşmalarda belirttiği üzere, Meclis Köşküne saray eşyalarının kendisinden önce Meclis Başkanlığı yapan Ali Fuat Cebesoy’un getirttiği savunmasına rağmen, şu ifadelerle ağır bir dille eleştirilmiştir: “*Bu zatın sıyanetinde mevdu saray eşyasını kullanmak maksadı ile evine nakletmekte edna derecede bir mahsur düşünmemiş olması kendisinin manevi kıymet ölçüsünü vermek bakımından kayda şayan görülmüştür.*” Devamında YSK, Koraltan’ın bu eşyaları kullanmasını “hırsızlık” gibi değerlendirmiştir³².

YSK’nin kararında bu şekilde yer bulan saray eşyalarının Meclis Köşkünde kullanılması konusu, duruşmaların 12. oturumunda başsavcının okuduğu iddianamede “sakıt ve sabık milletvekillerinin sorumluluğu” bölümü okunurken gündeme gelmiştir. Mahkeme başkanının bu konunun bu bölüm yerine, Koraltan’ın sorumluluğu bölümünde yazılmasının daha iyi olacağı görüşüyle Koraltan’a söz hakkı vermiştir. Koraltan 1957³³ seçimlerinden altı ay geçtikten sonra aslında “Meclis Riyaset Konağına” gitmek istemediğini, fakat konağa gittiği zaman ise tefriş odalarının zaten döşenmiş hâlde bulduğunu söylemiştir. Çünkü ona göre köşk, kendisinden önce Meclis Başkanı olan Ali Fuat Cebesoy tarafından döşenmiş ve kendisi döneminde sarayda gördüğü eşyaları getirterek tefriş ettirilmiştir. Koraltan eşyalar için bu açıklamayı yaparken kendisi döneminde de gelen eşyaların olduğunu kabul etmiş ve bunların bir avize ile daha birkaç eşyadan ibaret olduğunu ilave etmiştir. Başkanın “Neler gelmiştir” sorusuna kesin olarak hatırlamamakla birlikte “Belki yemek takımındır” demiş ve zaten bu işlerle Meclis daire müdürünün ilgilendiğini söylemiştir. Ancak başkanın “Getirmesini siz istemediniz mi?” sorusuna Koraltan cevaben “Evet ben getirin demeyince getiremez, ama zaten gelmiş bir eşya yoktu” demiştir. Konuşmanın devamında Koraltan’ın, “Reisler daima böyle yapmışlardır, nitekim evvelce olduğu gibi olmuştur, Ali Fuat Paşa böyle yapmıştır” sözlerine karşılık başkan, “Ali Fuat’tan başkası yapmış mıdır?” diye sormuştur. Koraltan ise, Kâzım Karabekir Paşa’nın ismini de zikretmiş, fakat kendisi daha ziyade “Ali Fuat Paşa’nın en ufak teferruatına kadar her şeyi getirdiğini ve tefriş ettiğini gördüm ve hazır olarak buldum” demiştir³⁴.

Bir başka iddia olan saray eşyalarının kaybolmasıyla ilgili şunları anlatmıştır: “...1950 den sonra saray eşyasını, bütün arkadaşlarımla iştiraki ile hatta 22 Mayıs’ta ilk defa divan toplanır toplanmaz bu mevzuu görüşmek üzere ileri süren bir adamım. 300 bin, 400 bin demirbaş eşya yığın yığın kalmış. Bunların demirleri (demirbaşları) vardır. Yüksek huzurunuzu rahatsız etmeyeyim. Ben bu saray eşyalarının ne suretle kaybolduğunu, şuraya buraya gittiğini bilirim.” Mahkeme başkanının “Evlere nakledilince kaybolur” sözü üzerine devamla hatırladığı dikkat çekici şu bilgileri vermiştir: “... Hiçbir eşya bizim zamanımızda kaybolmamıştır. Esasen bunu söylemek istiyorum. Atatürk ile ilk defa İstanbul’a geldiği zaman sarayın bütün koridorları en kıymetli tablolarla süslü idi. 1950’de gittiğim zaman hemen hemen taranmıştı. Hepsi bilirler, Reis Vekili bilir. Komisyon teşkil ettik. Evvela sigorta edelim, sonra bu eşyaları cins, miktar ve hatta neveleri itibariyle ekspertize tabi tutalım, hatta bir kurşun kalem dahi kaybolmasın dedik. Bu gün iftiharla söyleyebilirim ki, saray eşyaları bu hâlde gelmiştir, bir kalem dahi kaybolmayacak vaziyettedir.”³⁵

Duruşmada Koraltan’dan sonra DP Balıkesir milletvekili ve Meclis İdari Amirlerinden Ahmet Kocabıykoğlu bu konuda bilgilerini mahkemeye anlatmıştır. Kocabıykoğlu Koraltan’ı doğrular şekilde; “Sarayların eşyası 1950’den evvel yalnız Meclis Konağında değil başka devirde de kullanılmıştır. Evet, Meclis Konağı tamamen Ali Fuat Cebesoy zamanında tefriş edilmiştir. Ondan evvelki reislerde de aynıdır. Bu gün Meclis Konağının bütün eşyası

³² BCA, f.010.09., y.1.1.1., s. 91.

³³ Tutanaklarda yıl olarak 1957 geçmesine karşın bunun 1950 seçimleri olması muhtemeldir.

³⁴ BCA, f.010.09., y.101.313.1., s. 47-48.

³⁵ BCA, f.010.09., y.101.313.1., s. 48-49.

saraylardan gelmiştir. Bu eşyalar Riyaseticumhura, Maliye Vekâletine hatta Sayıştay'a dahi vaktiyle gelmiştir" bilgilerini aktarmıştır³⁶.

Soruşturmada ve İddianamede Koraltan'ın İngiltere Seyahati

YSK'nin soruşturma dosyasına Millî Savunma Bakanı Fahri Özdilek imzasıyla giren ve Koraltan'ın "şahsiyeti hakkında mütalaa-yı muhtevisi" olarak sunulan, beş kişiden oluşan Türk parlamento heyetiyle 4 Mart 1958'de İngiliz parlamentosunun davetiyle yaptığı İngiltere seyahatidir³⁷. Söz konusu seyahat öncesi, İngiltere'nin Ankara Büyükelçiliği memurlarından A. A. Golds imzasıyla İngiltere Dışişlerine bir mektup gönderilmiştir. Mektupta, 14 Şubat 1958'de gönderilen ilk mektuba atıfta bulunularak, 18 Şubatta tekrar gönderilmiş ve seyahat programını görüşmek üzere Türk heyetinin 20 Şubat günü bir kokteyle davet edileceği ve görüşme sonrası yapıcı teklif ve tavsiyelerde bulunulacağı belirtilmiştir. Altı maddede bilgi aktarılan mektupta Koraltan'ın şahsına yönelik eleştiriler mevcuttur. Burada heyete başkanlık edecek Koraltan'ı fazla sıkıcı bulmayacakları temennisiyle; "Bay Koraltan'ın da heyete dâhil edilmesi korkarım ki tamamıyla kaçınılmaz bir hâl almıştır" denilmiştir. Ayrıca bu maddede kendisinin sık sık yabancı ülkelere giden parlamento heyetlerine başkanlık ettiği ve yüksek rütbeli bir kişi olduğu içinde ricasının geri çevrilemediğinden bahsedilmiştir. Bilgilendirme mektubunun üçüncü maddesinde Koraltan hakkında; "Kendisinin kolay baş edilebilir bir kişi olmadığı, Fransızca birkaç kelimeden başka bir yabancı dil bilmediği, gururlu ve kendini beğenmiş olduğu, fazlaca içkiye düşkün olduğu için diğer heyet üyelerinin kendisini kontrol edeceklerinin ümit edildiği" belirtilmiştir. Diğer maddelerde; DP kurucularından olduğu, Meclis Başkanlığı görevini iyi bir şekilde yürüttüğü, şakacı bir kişiliğe sahip olduğu ve diğer partiler tarafından hoş bir mizaç olarak kabul edildiği gibi kişilik özelliklerinden bahsedilmiştir. Mektup dikkat çekici şu cümleyle bitirilmiştir: "Korkarım ki bu şahısları Türkiye gibi memleketlerden Parlamento heyetleri davet etmenin yaratacağı risklerden birisi olarak kabul etmek zorunda kalacağız."³⁸

İngiliz Büyükelçiliğinin bu raporundaki durum soruşturma dosyasına, DP iktidarı devrinde yabancı devletlere seyahatler "devlet işleri sayılan bir marifet" ve "BMM Reisinde ve azalarında görülen bir zaaf" değerlendirmesiyle girmiştir. Ayrıca YSK yabancı bir elçilik mensubunun, mektuptaki ifadeleri belirtilerek, raporun üzüntü ile karşılandığını ve 40-50 kişilik heyetlerle yapılan seyahatlerin yabancı gözüyle ne kadar itibar kırıcı ve millî hassasiyetleri zedeleyici olduğunu belirtmiştir³⁹.

Bu seyahat Anayasayı İhlal Davası'nın 12. duruşmasında, Başsavcının okuduğu iddianamede de yer bulmuştur. Başsavcı, iddianamede bu seyahati, soruşturma dosyasındaki aynı ifadeleri gerek DP'lilere gerekse Koraltan'a yönelik olarak tekrar ettikten sonra, İngiliz Büyükelçiliği memurunun mektubunun bir kısmını okumuştur. Buna yönelik değerlendirmesini okurken mahkeme başkanının "Yabancı devletler tarafından davet olunma vesilesi yaratılıyormuş, hatta nakledilen kısımda bu âdeta haysiyet kırıcı bir hâl almış" demesinden sonra Koraltan söz almıştır. Koraltan, "Teamüle göre gerek dış memleketler parlamentolarına, gerek bizim Meclisimize karşılıklı ziyaret vaki olduğu zaman Meclis Reisleri ayrıca davet edilir ve özellikle bize gelen davette sekiz kişilik bir parlamento heyeti çağrıldı" açıklamasına başkan, "Heyette gidenlerin miktarları artırılıyormuş" iddiasını hatırlatmıştır. Bunun üzerine Koraltan'ın anlatımı şu şekildedir: "O sıralarda İngiltere sefiri değil, zannederim

³⁶ BCA, f.010.09., y.101.313.1., s. 50.

³⁷ Akşam, 5 Mart 1958, s. 2; Milliyet, 4 Mart 1958, s. 3.

³⁸ Bu belge soruşturma kurulu tarafından Menderes'in odasından alınan evraklar arasındadır. BCA, f.010.09., y.2.7.2., s. 7-11.

³⁹ BCA, f.010.09., y.1.1.1., s. 91.

maslahatgüzarı olarak bir takım zevat geldi, dedi ki, İngiliz Avam Kamarasından Türkiye Büyük Millet Meclisinden sizin de dâhil olduğunuz bir heyet davet edilmek isteniyor. Bu yazı gelmeden mütalaanızı öğrenebilir miyiz (?). Aynen cevabım şu oldu. Dedim ki, bizim usulümüze göre parlamentodan çağrılan heyet seçimle tayin edilir. Sonra kura usulüne koydular, bu şekilde sekiz kişi. Meclis Reisi şimdiye kadar müteamel (alışıl gelmiş) olduğu veçhile dahi olmaz. Eğer Meclis Reisinin de gelmesi arzu ediliyorsa diğer parlamentolardan geldiği gibi ayrıca Meclis Reisinin davet edilmesi şart ve zaruridir, dedik. Hariciyeden ayrıca bir memur veriliyordu." Bu anlatımı yaparken başkanın "Sekreter ve-saire alarak heyet artırılmıyormuş" uyarısına cevaben Koraltan, "Benim yanımda daima hususi kalem müdürünün bulunması zaruridir" demiştir⁴⁰.

İddianamede Meclis Başkanı Koraltan

YAD duruşmalarında, Koraltan'ın iddianamesi Başsavcı tarafından 35. oturumda okunmuştur. Başsavcı, "DP'nin kurulduğu andan ihtilale kadar bu partinin protokolde üçüncü mevkiini işgal ettiği gibi, gerek bütün iktidar devresinde muhafaza ettiği Meclis Başkanlığı sırasında gerekse DP Genel İdare Kurulu üyesi" olarak Koraltan'ın konumunu ortaya koymuş ve iddialarını sıralamıştır. Partisinin memlekette tam bir "partizan" idare kurmaya çalıştırması; TBMM'de çıkan ve Anayasayı derece derece çiğneyen bütün kanunlara oy vermesi, Meclis müzakerelerini tarafsız bir şekilde idare etmeyerek muhalefetin denetim imkânlarını yok etmek suretiyle Meclis fonksiyonlarını icradan mahrum bırakması ve bu sayede memlekette diktatörlüğün yerleşmesini sağlaması⁴¹.

Ağır iddialarına devam eden Başsavcı Koraltan'ın, hem parti içerisinde hem de devlet idaresinde işgal ettiği mevki kaybetmek adına bütün kanunsuzluklara, diktatörlük faaliyetlerine gerek fiil ve gerekse sözleri ile destek olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca "Anayasaya tam ve kesin darbeyi indiren" gelişme olarak nitelendirdiği, Tahkikat Komisyonu kurulması⁴² için yapılan Meclis müzakerelerini kendisinin yöneterek kararın çıkmasını hızlandırdığını öne sürmüştür. Bu iddialarını desteklemek için ise Koraltan'ın iddianameye giren notlarını kaynak göstererek; memlekette denetimsiz bir sistem kurulmasını istemek ve Meclis müzakerelerinde partizanca hareket etmekle suçlanmıştır. Başsavcının diktatörlük idaresini desteklemek ve kurmak için, valilik ve Meclis Başkanlığı dönemlerinde devlet ve saray eşyalarına ilgi duyduğu gibi dayanaksız bir tespitle mevzuyu ilişkilendirmiştir⁴³. Saray eşyalarını kullanma iddiasının Anayasal suç haline dönüştürülmeye çalışılması, basında çıkan bu konudaki haberlerin yansımaları olarak da değerlendirilebilir.

Başsavcı ortaya koyduğu bütün bu iddialardan sonra, Anayasal suç ile ilişkilendirdiği, şu suç isnatlarıyla iddianamesini tamamlamıştır: Meclis müzakerelerinde muhalefete taraflı bir

⁴⁰ BCA, f.010.09., y.101.313.1., s. 51-52.

⁴¹ BCA, f.010.09., y.104.326.1., s. 34.

⁴² Koraltan duruşmalarında Tahkikat Komisyonu ve bu komisyona verilecek salahiyet meselesi için, kanunlarla bu komisyona verilen yetkilerin Anayasaya aykırı olmadığını ifade etmiştir. Ancak politik olarak, bu komisyonun kurulması ve verilen yetkileri doğru bulmamaktadır. Bununla birlikte endişeleri vardır ve bunu da hem partili arkadaşlarına hem de Menderes'e anlatmıştır. Bu konuda bu kişilere söyledikleri şunlardır: *Meydanda asayiş bozan, emniyeti tehdit eden hadiseler vardır. Fakat bu mesela bir kısım matbuat için, mesela muhalefet partisi CHP için ayrı bir Tahkikat Komisyonu kurmak ve buna salahiyet vermek politika bakımından gayri kabili (olmayacak) izah olur ve asla doğru olmaz.* Koraltan duruşmada, Menderes'in daima makul olan şeyleri kabul etmesine rağmen, ne olduğunu ve nasıl dolduğunu anlamadığı bir şekilde, bazı arkadaşlarının etkisi olabileceğini belirterek, bu meselenin ilerlediğini söylemiştir. Ancak kendisi ısrarla ve katiyen Tahkikat Komisyonunun kurulmasına ve yetki verilmesine taraftar olmadığını belirtmiştir. Duruşmada belirttiği üzere, matbuat suçları ile asayiş ve emniyeti tehdit eden olaylar için ceza kanununa göre hareket edilmesi gerekir. Bu konudaki açıklamaların sonunda, bütün bu söylediklerini Menderes'e de söylediğini, Menderes'in de gerek o günlerde gerekse duruşmalarda bunları söylediğini beyan etmiştir. BCA, f.010.09., y.104.328.3., s. 31-32.

⁴³ BCA, f.010.09., y.104.326.1., s. 34.

şekilde amansız hareket etmesi. Meclis Başkanlık Divanını DP ve parti grubunun emir ve arzularına itaat eder hâle getirmesi. Muhalefetin murakabe için verdiği soru, gensoru ve Melis Tahkikat Önergelerini gündeme almaması mevzuunda Reiscumhurdan, hatta gruptan aldığı emir ve işaretlerle hareket etmesi. Bu iddialarından hareketle Başsavcı, “Anayasayı tağyir ile memlekette bir dikta idaresi kurulmasında faili asli olduğunu ortaya koyar.”⁴⁴ demiştir.

Hatıra notlarını daha çok parti içi ilişkilerin özele yansımaları veya kendi mahremi olarak gören Koraltan’ın, odasından alınan ajandalara yazdığı günlük notları en somut delil olarak sunulmuştur⁴⁵. Ancak burada aldığı notlar, DP’nin kuruluş döneminde kurucular için günlüklerine yansıyan düşünceler niteliğindedir. Diğer taraftan partinin son karar kişisi olmadığı da düşünüldüğünde, asıl fikirlerinin notlara yansımaları olarak da değerlendirilebilir. Neticede Başsavcı ortaya koyduğu bu iddialar ve bunlarla ilişkili DP’li siyasetçilerle birlikte Koraltan’ın, “Vatana ihanet” ve “Türk Anayasasını tağyir ve iptal” suçlarından, TCK’nin 146/1 maddesi gereğince ölüm cezasına çarptırılmasını istemiştir⁴⁶.

Koraltan’ın Savunması

Koraltan, Anayasayı İhlal Davasında savunmasını 41. oturumda 28 Temmuz 1961 günü, avukatlarından sonra saat 10:19’da kendi el yazısıyla kaleme aldığı otuz beş sayfalık metin üzerinden yapmış ve metni de YAD’a 30 Temmuz 1961 günü vermiştir⁴⁷. Ana hatlarıyla üç bölümde değerlendirilebilecek savunmasının ilk kısmında Koraltan, DP’nin lider kadrosu içerisinde olması nedeniyle, DP iktidarı döneminde çıkarılan ve iddianamede sekiz maddeyle belirtilen kanunları, yedi aşamada değerlendirmiştir. İkinci kısımda şahsına ve Meclis başkanlık divanına yönelik suçlamaları savunmuştur. Son kısımda ise iddianameye giren dış seyahatler konusunu, suçlamalara yaklaşımını, Bayar hakkındaki düşünceleri ve 40 senelik kendi siyasi hayatına bakışını ortaya koymuştur.

27 Mayıs’a Bakışı ve Anayasayı İhlal Suçlarına Yaklaşımı

Savunmasının girişinde, Yassıada’da bulunan DP’lilerle birlikte kendisini “aylardan beri karanlık içinde ve korkunç bir kâbus altında ıstırap çeken” kişiler olarak tanımlamış ve kendilerine yöneltilen suçlamaları kabul etmemiştir. Ayrıca Başsavcının iddialarını ne hakka ne de hukuka uygun bulmamakla birlikte, verilecek beraat kararı ile tarihe “kansız ihtilal” olarak geçecek “27 Mayıs 1960 ihtilalinin tamamlanmış” olacağı doğrultusunda inancını ifade etmiştir. Koraltan DP iktidarına yönelik Anayasanın ihlali diye ileri sürülen iddiaları “yasama” merkezinde değerlendirmiştir. Bu vesileyle iddianamede, böylesine ihlallere neden olan yedi yasa sıralamıştır⁴⁸. Bu yasaları maddeler şeklinde yazmış ve DP iktidarından önceki tecrübelerini de katarak açıklamalarını yapmıştır.

1950 senesine müteakip halkevlerinin mallarının alınması hakkında çıkarılan kanun: CHP’nin mallarına el konulması olarak da bilinen bu kanun hakkında Koraltan; “halkevlerinin kuruluşundan 1950’ye kadar gerek belediye gerekse hususi ve umumi bütçelere konulan tahsilatlarla ve bazı gayrimenkullerin de devlete ait olanlardan ayrılarak halkevlerine tahsis edilmiş olması göz önünde tutularak ve kuruluşlarındaki maksat dışı fiil ve hareketleri de

⁴⁴ BCA, f.010.09., y.104.326.1, s. 35.

⁴⁵ Koraltan notları için 46. oturumda; “Hiç kimsenin hatırına gelmemiştir ki, böylesine mahremi esrarı olan notların böylesine alınarak üzerinde tahliller yapılacağı ve hatta bunun aleyhte kullanılacağı hatıra gelsin” diyerek, mahremiyeti üzerinde durmuştur. BCA, f.010.09., y.104.308.3, s. 30.

⁴⁶ BCA, f.010.09., y.104.326.1, s. 91.

⁴⁷ BCA, f.010.09., y.104.327.4, s. 16.

⁴⁸ BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 1-2.

düşünerek yine aynı iktisap yollarıyla devlete iade edilmesi” olarak değerlendirmiştir. Bu nedenle de Anayasaya aykırılık söz konusu değildir⁴⁹.

Kırşehir vilayetinin kaza hâline ifrağı (dönüştürme) hakkındaki kanun: Böylesine bir kararın özellikle 1954 yılı seçimlerinden sonra alınması ona göre iktidarın aleyhine “impolite” yani nezaketsiz bir durum oluşturmuştu ve kesinlikle bu şekilde politik bir tasarrufta bulunmamak gerekirdi. Fakat fertler ve camialar bilmeyerek veya istemeyerek böylesine hatalı yollara zaman zaman gidebilmiştir. Diğer taraftan bir kazanın vilayet, bir vilayetin de kaza hâline getirilmesi idari, iktisadi ve sosyal icap ve zaruretlere göre millet adına hareket eden müesseslere tanınan bir haktır. Kaldı ki bu hak Anayasa hukukunun bir gereğidir ve böylesine bir kanunla bir yerin kazaya dönüşmesi hiçbir surette Anayasaya aykırı değildir⁵⁰.

Basın hürriyetini kısıtan kanun: DP iktidarı öncesindeki hükümetlerin basın hürriyetini kısıtlayan adımlar attıklarını vurgulayan Koraltan, iddianamenin aksine DP iktidarının ilk iş olarak bu kısıtlamaları kaldırdığını belirtmiştir. Koraltan’a göre; “Anayasada yer alan matbuat hürriyeti ‘çıkartılacak kanunla tayin olunur’ sarahaten gösteriyor ki, fertler için tanınan hürriyetler hududu, nasıl başkasının hürriyet hududu ile mukayyet ise, matbuat için tanınan hürriyetin hududu da kanunla tayin ve tahdid (sınırlama) edilir.” Dolayısıyla Anayasa hükmü açık olduğu için bu sebeple çıkarılmış olan kanunda Anayasaya aykırılık yoktur⁵¹.

Emekli kanununun 39. maddesinin “B” fıkrasının tadili kanunu: Bu maddede kastedilen, 1953 yılında 25 yıllık hizmetini tamamlayan hâkimlerin hükümetin istediği zaman emekliye ayırabilmesini öngören kanundur. İddianameye yargı bağımsızlığının engellenmesi olarak giren bu kanunun tadilatı için Koraltan, “Her teşkilat bünyesinde her devirde görülen zaafardan bir veya birkaçı zamanla adli teşkilat bünyesinde de zamanla görülmüş ve hiçbir hâkimde bulunmaması gereken vasıfların zaafa düşmesi” nedeniyle yapılmıştır. Çünkü vatandaş hâkimden şüphe eder hâle gelmiştir. Ona göre bu nedenler için ve normal şartlar içinde, millet müesseslerinin hak ve yetkilerinin kullanılmış olmasının Anayasaya aykırı olduğu damgasının vurulmasına, bizzat Anayasa hukukuna açıkça engeldir⁵².

Gösteri ve yürüyüş kanunu: 1956 yılında çıkarılan toplantı ve gösteri yürüyüşü kanununda, Koraltan’a göre Anayasaya aykırılık dava edilmemiş, sadece “Anayasanın seyahat serbestliği esası” zedelenmiştir. Duruşmalarda da ilgililerin belirttikleri üzere bu iddianın kaynağını “Birbirlerine karşı o mahallin parti idarecileri kendi güçlerini göstermek için yarışa girmeleri” oluşturmuştur. Ancak bunları önleyici tedbirlerin alınması ile telafisi güç hadiselerin önüne geçilmiştir. Koraltan, kanunun uygulanmasının yetkili bakanlığın tasarrufundaki gelişmeler şeklinde değerlendirilmesi gerektiği ve buna da Anayasayı ihlal manası vermekte isabet olmadığı görüşündedir

1957 yılında Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde yapılan tadilat: Meclis İçtüzüğünde yapılan değişikliklerle müzakerelerin yayımlanmasına engel olunmasına yönelik iddianamedeki suçlamayı Koraltan; “Adı üstünde Meclis dâhili nizamnamesinin tadili, adı da muhtevası da nihayet siyasi bir teşekkülün iç bünyesinin çalışma usul ve icaplarını tayine kadim bir kaideler manzumesi” olarak görmüştür. Bununla beraber bu tadilatın iktidar ve muhalefet milletvekillerinin büyük çoğunluğuyla kabul edildiğini belirtmiş ve bu tadil ile Anayasanın ihlal edildiğinin söylenmesinin abesle iştigal olduğu düşüncesindedir⁵³.

⁴⁹ BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 2-3.

⁵⁰ Kırşehir, Osman Bölükbaşı'nın kurucuları arasında bulunduğu Cumhuriyetçi Millet Partisine çok oy verdiği veya DP'ye oy vermediği için kazaya dönüştürülmüştür. BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 3.

⁵¹ BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 3-5.

⁵² BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 5-6.

⁵³ BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 7-8; 27 Aralık 1957 günü yapılan Meclis İçtüzüğü değişikliğine, Koraltan'ın bu düşüncelerine karşılık, muhalefet tepki göstermiştir. Hatta müzakereler sırasında muhalefet milletvekilleri toplantı

Tahkikat encümeni teşkili ile bu encüme verilen salahiyet kanunu: İddianamede en çok üzerinde durulan konuların başında, 18 Nisan 1960'ta Tahkikat Komisyonunun kurulması ve 27 Nisan'da komisyona salahiyet verilen kanununun Mecliste kabul edilmesidir. Koraltan komisyonun kuruluş gerekçesi ile verilen yetki kanunun çıkarılmasına yönelik savunmasında, muhalefet ve bir kısım matbuatı eleştirerek şunları yazmıştır: *“Derhal arz edeyim ki, o günlere takaddüm eden ve varlığı giderek korkunç akıbetlere sürükleyici mahiyet arz eden muhalefet millî idarecilerinin yıllarca devam eden telkin ve tahrikleri ile buna muvazi (paralel) olarak bir kısım matbuatın mütemadi neşriyatı bütün milletin ruh ve hayatında ciddi endişeler yaratmaya başla(mış) ve her yönden millî varlığı bir defa daha uçuruma sürüklemek istidadı göstermiş olan hususatın esas ve kaynağını aramak neticede hâsıl olacak kanaate göre tehlikeleri önleyici tedbir almak istenmiş ve bu düşünce ile de Meclis böyle bir encümen teşkili yoluna girmiş ve sonrada bu encüme bazı salahiyet kanunu tanıyan 7468 sayılı salahiyet kanunu çıkarmıştır.”⁵⁴*

Koraltan'a göre, iddianamede belirtildiği gibi, komisyona icra ve karar verme yetkisi verilmemiş sadece komisyonun yapacağı soruşturmaların güvenliği için bazı yetkiler verilmiştir. Ayrıca komisyonun görevi kendisine verilen işleri en kısa sürede bitirerek raporunu Meclise vermekten ibarettir. Kaldı ki ona göre, 1924 Anayasası güçler birliği prensibini benimsemiş ve bu Anayasayla 1960 yılına kadar, Takrir-i Sükûn Kanunu ve İstiklal Mahkemelerinin oluşturulması gibi pek çok kanun çıkarılmıştır. Bu örneklerden sonra Koraltan, Anayasanın 102. maddesine göre Meclisten çıkarılan kanunların Anayasa'ya aykırılığının iddia edilemeyeceğini belirtmiştir⁵⁵.

Bu düşüncesini desteklemek için 1924 Anayasasını hazırlamakla görevlendirilen heyetteki hukukçulardan birisi olduğunu belirtir. 1924 Anayasasındaki kuvvetler birliği prensibinin nasıl ve ne düşünceyle oluştuğunu ortaya koyduktan sonra, bu Anayasa ile 1924'den sonra Şeyh Sait İsyanı ve Ağrı İsyanlarına karşı İstiklal Mahkemelerin Meclis bünyesinden kurularak faaliyete geçmesine, dönemin hükûmet Reisi İnönü'nün TpCF milletvekillerinin itirazlarını Anayasanın güçler birliği prensibi ile susturdukları örneğini vermiştir. Yine ona göre, bu dönemde Takrir-i Sükûn Kanunu ve basını şiddetli kayıt altına alan kanunların çıkarılmasıyla “o felaketli taşkınlıklar” önlenebilmiştir. Bütün bu örneklerden sonra Koraltan, “O halde iddiaya mesnet olarak ileri sürülen hususların mahiyeti nedir?” sorusunu sorarak, aynı Anayasayla kendilerinden önce de kuvvetler birliği prensibi doğrultusunda, Tahkikat Komisyonuna yetki veren salahiyet kanunu gibi, Meclisin yetkilerini kullanan, yasal çalışmaların yapıldığını savunmuştur. Bu örneklerden hareketle hiçbir şekilde iddia edildiği gibi Anayasanın ihlal edilmediğini ve bu kanunlar yüzünden toplumsal hayatta bir tahribatın yaşanmadığını söylemiştir⁵⁶.

Ancak bütün bunlara ve yaşanan hadiselerle “fiilen cevap ve hükmü 27 Mayıs inkılabının verdiği” görüşündedir. Dolayısıyla ona göre, 27 Mayıs 1960'tan sonra yönetime el koyan MBK, aslında o günlere denk gelen siyasi hadiselerle hükmünü vermiş ve o hadiseler artık geride kalmıştır. Bu bölüm savunmasının sonunda mahkemeden beraat kararı vermesini istemiştir. Böylesine bir kararın verilmesi hâlinde 27 Mayısın aslında neleri ortaya koyacağını da belirtmiştir. Bu kısım Koraltan'ın ihtilale bakışını da görebileceğimiz şekilde şöyledir: *“O günden beri devam eden ihtilal hükûmeti, millete muhtaç olduğu refah, saadet ve emniyet yollarını açacak tedbir ve esasları hiçbir tesire bağlı kalmadan yoluna devamla hem kendilerini hem de eserlerini sine-i*

salonunu terk etmiştir. Arıkan, **Hamdi Ragıp Atademir**, s. 80; Oylamada İctüzük tadiline milletvekillerinin 381'i kabul, 167'si ret yönünde oy vermiş, bunların dışında 54'ü de oylamaya katılmamıştır. **TBMMZC**, 11. Dönem, Cilt 1, 27 Aralık 1957, s. 408.

⁵⁴ **BCA**, f.010.09., y.36.109.2., s. 8

⁵⁵ **BCA**, f.010.09., y.36.109.2., s. 9.

⁵⁶ **BCA**, f.010.09., y.36.109.2., s. 10-11.

tarihte ebedileştirmiştir. Bu gün yapılan bu İnkılap yüce divanın adalet cephesinden vereceği beraat kararı ile en sağlam ve metin bir teminata bağlanmış, vakit vakit millî bünyede beliren kin, husumet, nifak gibi ifritler yok edilecek birbirini seven bir birine güvenen kardeşler âleminin kurucuları olarak sizlere yakışan müstesna ve şerefli sahifesi olacaksınız. Tanrı yardımcımız olsun.⁵⁷

Şahsına ve Meclis Başkanlık Divanına Yönelik Suçlamalara Cevabı

Koraltan, iddianamede DP iktidarının üçüncü kişisi olarak tanımlanmıştır. İddianamede şahsını ve Meclis Başkanlığını ilgilendiren bu suçlamaları altı maddede toplamış ve bunları; partizan reis olması, muhaliflere Meclis müzakerelerinde sert muamelede bulunması, Mecliste sual müessesesinin işletilmemesi, Meclis denetimini sağlayan gensoru ve tahkikat önergelerinin zamanında gündeme alınmaması, diktaya yönelik işler ve bu maksatla çıkarılan kanunlara oy vermek, saray eşyalarını getirterek kullanması olarak belirtmiştir⁵⁸.

Koraltan genel olarak Meclis müzakerelerinin 1957 yılına kadar, 1946-1950 dönemine göre, daha sakin bulmakla birlikte milletvekillerinin şikâyetlerinin olmadığını belirtmiştir. Ancak 1957 yılında TBMM'nin hayatında fırtınalar baş göstermiş ve bu tarihten sonra muhalefeti sevk ve idare edenler, esasen 1950'den itibaren yurdun hemen her köşesinde sanki bir seçim kampanyası varmışçasına gittikçe şiddetini artıran bir gürültü ile demokratik nizamın kökleşip yerleşerek vatana ve vatandaşa sağlayacağı hudutsuz nimet ve refahı zaafa ve hatta tehlikeye düşürecek hummalı ve sürekli bir ağız kavgasına başlamışlardır. Muhalefeti böylesine gergin bir siyasi atmosferin oluşmasında sorumlu gören Koraltan, devam ederek, yıkıcı faaliyetlerin en ücra köylerden Meclise kadar uzandığını ve bununda Meclis müzakerelerine "Adeta meydan muharebesi" olarak yansıdığı görüşündedir. Böylesine bir durumda Meclis ve hükûmetin çalışamaz hâle gelmesi ve Meclis çalışmalarını daha sakin bir hâle getirmek için içtüzük değişikliği yapıldığını belirtmiştir ki bu değişiklik ona göre, Meclisin biraz olsun düzene sokulmasını sağlamıştır⁵⁹.

İddianamede belirtilen sözlü takrirlere cevap verilmemesi için Koraltan, Başkanlığı döneminde on bin civarında böylesi önerge verildiğini belirtmiştir. Bu sayı 1950'ye kadar olandan üç kat daha fazladır. Böylesine bir rakam karşısında, sözlü takrirlerin Meclis müzakerelerinde haftanın bir saatini aşmayacak bir zamanda ve beş dakikalık bir süreyle cevaplanmasının zorunlu sebeplerle zaman zaman yapılamadığını belirtmiştir. Ancak bu durum muhalif ve iktidar milletvekilleri ayrımı gözetilmeden yapılmıştır. Burada Koraltan, sözlü önergeler Meclise verilmeden gazetelere verilmiş olduğunu ve bu şekilde hareket edenlerin, nizamnameye aykırı bir şekilde davranmalarına rağmen kendisinden şikâyetçi olduğunu belirtmiştir. Neticede başkanlığı döneminde bütün milletvekillerine dostça yaklaştığını da ilave etmiştir⁶⁰.

Gensoru ve tahkikat önergeleri meselesinde ise gündeme alınmaların gecikmesini kabul etmiştir. Fakat bu zorunlu sebeplerle olmuştur ve Meclisteki sert havayı yumuşatmak için yapılmıştır. Diğer taraftan bu durumun ortaya çıkmasına üzülmüştür ancak böylelikle Meclisin genel düzeni ve emniyeti korunmuş ve telafisi imkânsız durumların ortaya çıkmasının önüne geçilmiştir. Ayrıca, bu bölümde, her seçimden sonra DP Meclis Grubu toplantılarında, mücadeleci bir ruh ve demokratik esaslara uygun olarak Meclis Başkanlığı adaylığına seçildiğini belirtmiştir⁶¹.

⁵⁷ BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 12-13.

⁵⁸ BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 13.

⁵⁹ BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 15-16.

⁶⁰ BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 16-17.

⁶¹ Savunmasının sonuna seçimler sonrası ve yasama dönemleri başlangıcında Meclis Başkanlığına seçildiği tutanakların örneğini koymuştur BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 17-20.

Koraltan, diktaya götüren kanun ve tedbirleri desteklemek ve oy kullanmak yönünde kendisine yapılan suçlamaları kabul etmemiştir. Bu suçlamalara karşı, kendisinin genç yaşlardan itibaren aldığı bütün görevlerde vatan ve millet yararına çalışmasını örnek göstermiştir. Millete hizmet ettiği kırk yılda hiçbir şaibeye karışmadığını, sadece dört çocuğu ve hasta eşiyle mazbut bir hayat yaşadığını belirtmiştir. Fakat özellikle mirası üzerinde, “Düşenin dostu olamaz” anlayışı doğrultusunda haksız ve iğrenç iddialara uğradığını, bunun yanında hayatında hiç bir karanlık taraf olmadığını vurgulamıştır⁶².

Saray eşyası meselesinde, ifadesinde belirttiği hususları aynen belirterek, bilakis kendi döneminde eşyaların kayıt altına alındığını ve 1950’den önceki yıllarda saray eşyalarının birçoğunun kaybolduğunu vurgulamıştır. Kendi döneminde kayıt evraklarının ayrıca Meclis arşivinde muhafaza edildiğini ilave etmiştir⁶³.

Avukatların Savunması

Anayasayı İhlal Davasında, bütün davalarda olduğu gibi kızı Ayhan Timurtaş’a ilaveten, Hüsamettin Cindoruk da Koraltan’ı savunmuştur⁶⁴. Koraltan’ın da yargılandığı duruşma günü ilk savunmayı saat 9.46’da Koraltan’ın avukat olan kızı yapmıştır. Ayhan Hanım, savunmasında “Koraltan’ı seçenlerin oylarına hürmet edilmesi gerektiğini”, “25 Mayıs 1960 günü Mecliste yaşanan olaylarda Meclis Başkanı Koraltan yerine başkasının olması durumunda çok daha kötü olayların yaşanacağını” belirtmiş ve Saray eşyaları meselesinde Cindoruk ve Koraltan’ın savunmaları doğrultusunda bakış açısı geliştirmiştir. Koraltan’ın siyasi hayatına özellikle vurgu yapan Ayhan Hanım, Koraltan’ın “Türkiye Cumhuriyetinden evvel başlayarak tarihî hadiselerin akışına olan çalışmalarının her bir safhasını Atatürk ve onun prensiplerine bağlılığı içerisinde yaptığını” belirtmiştir⁶⁵.

Cindoruk ise savunma esasını mahkemeden genişletilmiş soruşturma talebine göre oluşturmuştur. Burada Koraltan için iddia edilen suçlarla ilgili bilgi ve belgeler talep etmiştir. Saray eşyalarını kullanma iddiası için, Ali Fuat Cebesoy’un şahitliğini ve 1950 öncesi ile sonrası saray eşyası kayıtlarını istemiştir. Meclis Başkanı olarak tarafsızlığını yitirmesiyle ilgili olarak İnönü, Ahmet Hamdi Başar ve Ziyad Ebüzziya’nın şahitliğini talep etmiştir. DP kuruculuğunun suç olarak gösterilmesine karşı, Koraltan’ın CHP kurucuları arasında olmasının araştırılmasını, ayrıca Meclis Başkanlığı döneminde Meclis kayıtlarına göre tüm soru ve gensoruların ayrıntılı raporunu istemiştir⁶⁶.

Cindoruk’un yaptığı bu taleplerden, dosya kaydına göre, sadece Ziyad Ebüzziya’nın noter aracılığıyla ifadesini yüksek mahkemeye sunmuştur. Ebüzziya ifadesinde; 1945-1955 yılları arasında DP’nin teşekkülü ve kuruluşu için görevli ve 1955 yılına kadar DP’de mebus olarak, Koraltan ile temasa sahip olduğunu söylemiştir. İfadesinde ayrıca 1955 yılında, basına ispat hakkını ortadan kaldırmayı amaçlayan “İsbat hakkı” nedeniyle DP’den ihraç edilen 19’lar ile sonrasında kurulan Hürriyet Partisinin kurucuları ve mebusları arasında olduğunu belirtmiştir. Gerek birlikte siyasi yılları, gerekse iki yıl Mecliste muhalif bir milletvekili olarak, iddianamenin aksine, Koraltan’ın Meclis Başkanlığını değerlendirmiştir. Burada Ebüzziya, Koraltan hakkında iki madde ile şu değerlendirmede bulunmuştur: “1- Muhalefet devresinde cesur, azimli dürüst bir muhalefet yapmıştır. Şahıslarla uğraşmamıştır. 2- İktidarda: Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığında eski tutumunu devam ettirmiş, müdafaa ve muhalefet mebuslar(m)a

⁶² BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 21-23.

⁶³ BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 24-25.

⁶⁴ BCA, f.010.09., y.104.327.4., s. 16.

⁶⁵ BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 83-90.

⁶⁶ BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 56-58.

dostluk ve eşit muamelede devam etmiştir. Riyaset ettiği oturumlarda taraf tutumu ile Refik Koraltan muhalefetin en fazla güvendiği Meclis Başkanı olmuştur.” Bu değerlendirmeden sonra Koraltan'ın savunmasıyla örtüşen; kendisi partiler arası dostluk ve yakın tesis için her zaman arabuluculuk etmiş ve zararlı parti mücadelelerini önlemeye çalışmıştır” ifadesini kullanmıştır⁶⁷.

Cindoruk savunmasında genel olarak Koraltan'ın savunmasına paralel bir yol izlemiştir. Meclis Başkanlığının getirdiği suçlamaları Anayasal dayanakları ile ortaya koyduktan sonra, Meclis çalışmalarının içtüzük doğrultusunda yürütüldüğünü ve buradaki denetlemeyi yapacak organın bizzat yasama organı olarak TBMM olduğu için hiçbir surette, buradan kaynaklı iddialara, yüksek mahkemenin bakamayacağını vurgulamıştır. Batılı ülkelerdeki demokratik uygulama örnekleri ve bilimsel çalışmalarla desteklediği savunmasındaki; “Meclis Başkanının görevini yaparken Cumhurbaşkanı ve icra organının başı ile temasta bulunması, grupla işbirliği yapması ve bazı noktalarda mutabakata varması, ne demokratik teamüllere ne de mevzuata aykırı değildir” yaklaşımını ortaya koymuştur. Gündeme alınmayan gensorular için, Meclis Başkanı öyle takdir etmiştir” diyerek buna kimsenin karışamayacağını belirtmiştir. Ayrıca sözlü soruların içtüzüğe göre Meclis Başkanının sorumluluğunda olmadığını ortaya koymuştur⁶⁸.

Cindoruk hatıra notlarının delil olarak kullanılmasını; “muntazam ve düşünülerek hazırlanmış olmadığını”, “olayları anlatmaktan çok tahmin ve tahlile dayandığını”, “defterin toplu olarak birbirinin zıddı düşünceler içerdiğini”, “bu defterin insanın kendi kendine şahitlik etmesine benzediğini”, “tarihçi bile hatıra defterine bakarak hüküm vermez” ve “tarih metodolojisinde hatıra defterleri zayıf vesikalardır” gibi ifadelerle kabul etmemiştir. Ayrıca Koraltan'a ait notlarda yazan ve iddiaların aksini ortaya koyan şu ifadeleri aktarmıştır: “Partiyi ve binnetice memleketi ve milleti gittikçe artan tehlikeden koruyup kurtarmak için her fedakârlıktan çekinmeyelim dedim. Birtakım yakınlarımız, ‘bunlar (üçler) çekilsin’ diyorlarmış. Mütalaasını ilave ettim. Bayar, ‘Ben hazırım dinlenirim.’” dedi. Ancak Başsavcı bu ve benzeri dikta kastının tam aksine ifadeleri görmezlikten geldiğini ve notların tamamında demokrasi lehine bir düşünüşün belirtilerinin oldukça fazla olduğunu belirtmiştir⁶⁹.

Basında Koraltan için çıkan yazılardan çeşitli bölümler ile Ebüzziya'dan “İstiklal Mahkemeleri Reisliği sırasında adalet ve vatanseverlik hisleri ile hareket ettiği” gibi aktarmalarla birlikte Cindoruk, CHP'nin de kurucusu olan Koraltan'ın DP kurucusu olmakla suçlanmasının soyut olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Koraltan'ın, “Mutlakıyetten Meşrutiyette, ondan cumhuriyete ve demokrasiye intikal eden bu hareketlerin bizzat yapımcılarından olduğunu” ve en büyük şahidinin de “Atatürk ve İnönü” olduğunu söyleyerek savunmasını tamamlamıştır⁷⁰.

Koraltan'ı Anayasayı İhlal Davası'nın devam ettiği günlerde, başka bir gelişme derinden etkilemiştir. Saltanatın kaldırıldığı gün yani 1 Kasım 1922'de evlendiği 1895 Konya doğumlu Mukbile Hanım, 30 Temmuz 1961 günü saat 19.30'da Ankara'daki evlerinde kalp krizi sonucu vefat etmiştir⁷¹. Neredeyse kırk yıllık hayat arkadaşı Mukbile Hanım, hatırlanacağı üzere DP'nin resmen kurulduğu haftalarda rahatsızlanarak felç olmuştur. Eşine karşı büyük bir vefa örneği sergileyerek, DP'nin gerek muhalefet gerekse iktidar yıllarında onun tedavi ve bakımı için yapılması gereken ne varsa hepsini yapmıştır. Mukbile Hanım, Koraltan ailesinin anlattıklarına göre 27 Mayıs sonrası gelişmelere oldukça üzülmüştür. Koraltan üzerinde oluşturulan baskılar ve çoğu asılsız iddialar düşünüldüğünde hem ailesi hem de eşi bu

⁶⁷ BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 59-60.

⁶⁸ BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 61-72.

⁶⁹ BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 73-74.

⁷⁰ BCA, f.010.09., y.36.109.2., s. 75-77.

⁷¹ Cumhuriyet, 31 Temmuz 1961, s. 3.

durumdan olumsuz etkilenmiştir⁷². Eşinin ölüm haberinin Koraltan üzerindeki etkisini Ağaoglu günlüklerine 2 Ağustos'ta şöyle not almıştır: “Koraltan'ın karısı öldü. Koca adam perişan. Kader bir aileye ne hazin sonlar getiriyor bazen!”⁷³

Davanın Sonucu ve YAD'ın Gerekçeli Kararında Koraltan

Nihayet, hazırlık soruşturması beş ayda yapılan Cumhuriyet Tarihi'nin en büyük siyasi davası, on bir ay sürdükten sonra 15 Eylül 1961'de kararlar açıklanmıştır⁷⁴. Karar öncesi Koraltan, avukatlar arasındaki kızına bakıyordu⁷⁵. YAD, Menderes, Bayar ve Koraltan'ın da dahil olduğu on beş DP'li için idam, kırk üç sanık hakkında ömür boyu hapis cezası almıştır⁷⁶. Diğer sanıklardan 418'i hakkında altı ay ile yirmi yıl arasında değişen hapis ve ağır hapis cezaları, 123'ü için beraat kararı verilmiş, ayrıca beş kişide af kanunundan faydalanmıştır⁷⁷.

Anayasayı ihlal davasının 469 sayfalık gerekçeli kararında YAD, Koraltan'ın günlük notlarını hem kendisinin, hem de Bayar ve Menderes'in bazı suçlarına dayanak olarak gösterir⁷⁸. Bayar'ın suçlanmasında duruşmalarda olduğu gibi gerekçeli kararda da, onun için “partiler arası bir ahenk kurmayı hiçbir zaman arzu etmedi” denilmiş ve Koraltan'ın 25 Mayıs 1959 tarihli şu notu yer almıştır: “...Reisicumhur hâlâ itilaf taraftarı görünmüyor. Hala partiler arası tam bir uzlaşma fikrinde değil! ve bu maksatla da Havadis ve Zafer'e daha çok ara açıcı yazılar yazdırıyor...”⁷⁹

Kırşehir'in kaza olması ve muhaliflere yönelik Bayar'ın tutumuna dayanak amacıyla, Koraltan'ın 12 Mayıs 1955 günlü notu gerekçeli kararda: “Celal Bayar dün ve bugün Meclise ve evime geç vakit gelerek yarın başlayacak Pakistan ziyareti münasebetiyle veda etti. Bu münasebetle şunları söyledi: Umumi işleri biliyorsunuz. Bunları yürütürsünüz. Ancak, bu arada Hüseyin Cahit Yalçın ve Millet Partililerden mahkûm ve mahpus olanların aflarına dair bir teşebbüs olursa, nereden gelirse gelsin durdurursunuz. Olmazsa ben veto hakkımı kullanır yine reddederim, dedi ve daha ileri giderek her vakit ki endişelerine işaretle ‘Adnan beyin durumu, Meclis grubu ve hatta kendisini ihmal ederek işleri tek başına yürütmeye başlamasının iyi alamet olmayacağı’” gibi bir akarımla yer bulmuştur. Bu aktarımdan hareketle YAD sanık Celal Bayar'ın, “Anayasayı ağır bir şekilde ihlal eden kanunlara karşı veto hakkını kullanmadığı gibi müdafaasında da bunun zayıf ve bir netice almağa elverişli olmadığını ileri sürdüğüne” kanaat getirmiştir⁸⁰.

Koraltan'ın notları aracılığıyla Bayar ile hesaplaşma gibi de görünen DP'nin muhalefet dönemine de atıf yapılmıştır. Bunun için 25 Temmuz 1959 günlü Koraltan'ın notunda Bayar'la ilgili: “Dün İstanbul'dan avdet eden Cumhurbaşkanının saat 11.00 de ziyaretine gittim. Umumi hasbihâl sırasında tekrar adliyeden ve hâkimlerden şikâyet etti. Türkiye'de hâkim ve mahkeme yoktur.” dediği aktararak kararda; Bayar'a DP muhalefetteyken DP mensuplarının ve DP'yi destekleyen gazetecilerin İzmir Ağır Ceza Mahkemesin de beraatları üzerine Bayar'ın “Türkiye'de hâkim var” diye telgraf çektiğinin duruşmada kendisine hatırlatıldığının ve bir şey

⁷² Süheyla Koraltan Mülakatı, İstanbul, 28 Kasım 2014.

⁷³ Ağaoglu, **Yassıada, Kayseri ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri**, s. 139.

⁷⁴ M. Ali Birand-Can Dünder-Bülent Çaplı, **Demirkırat, Bir Demokrasinin Doğuşu**, Doğan Kitap, İstanbul 2007, s. 175-176.

⁷⁵ **Türkiye Yıllığı**, s. 106.

⁷⁶ Aydemir, **Menderes'in Dramı (1899-1960)**, s. 494.

⁷⁷ **Türkiye Yıllığı**, Yıl: 1962, s. 102.

⁷⁸ Bayar, Menderes veya diğer DP'liler için suçlanmalarına delil olarak kabul edilen notlar Koraltan'ın yazdıklarıyla sınırlı değildir. Şemi Ergin ve Ethem Menderes'in günlük veya notları da gerekçeli kararda yer almıştır. **BCA**, f.010.09., y.105.330.2., s. 147-158.

⁷⁹ **BCA**, f.010.09., y.105.330.2., s. 147; Söz konusu notun koyası için bkz. **BCA**, f.010.09., y.2.6.1., s. 8.

⁸⁰ **BCA**, f.010.09., y.105.330.2., s. 147-148.

diyemediğinin, ancak “Türkiye’de o gün de, bu gün de hâkim var” diye cevaplandığı, yer bulmuştur⁸¹.

Yine Bayar’a verilen cezanın gerekçeli kararında, Koraltan’ın artan iktidar-muhalefet gerginliğine Bayar’ın yaklaşımı için 18 Nisan 1960 tarihli notu yer almıştır. Bu not şöyledir: “Reisicumhur da 4 Nisan’dan bu yana her gün gerek sathı vatanda ve gerek matbuatta her gün artan tahrik ve tezvirlere ile bunalan ve âdeta tehlikeli bir hâl almaya başlayan fitne ve fesattan çok endişeli olduğunu belirten hükümetin en şiddetli tedbirleri almasını söylüyor ve hatta bu hususta benim de kendisine yardımcı olmamı istiyor... Esasen öteden beri müşarünileyh (adı geçen kişi) böyle görülmüş, böyle gelmiş ve böyle gitmektedir. Bir defa mevzuu kızıştırır ve ondan sonra tornistan yapar. Ne yazık ki iş çığırından çıkmış, doğru yanlış tezgâha konmuştur. İşte bunun için de bu gibi mevzular başlanmış kalmış idi. Ahmed Emin Yalman’ın hapishaneye girmeden affını söylemiş ve Bayar’a âdeta kerratla telkinde bulunmuş idim. Hayır, dedi. Başvekili de eminim hazırladı.”⁸²

Bayar’ın gerekçeli kararında, Koraltan’a araştırma önergelerinin gündeme alınmaması için telkinde bulunmasıyla ilgili duruşmalarda gündeme gelen konu yer almıştır. Bunun için; “Hâlbuki gündeme alınmayan bu önergeler, mevzuları itibariyle önemli ve Anayasa hükümleri ile teminat altında bulunan hakların çiğnenmiş olduğuna mütedairdir ve on bir kadardı” denilerek, gündeme alınmamakla içtüzük ve Anayasa hükümlerinin fiilen işlemez hâle getirildiğine karar verilmiştir⁸³.

Gerekçeli kararda Koraltan’ın notlarından alıntılar Bayar’la sınırlı kalmamış, 31 Ocak 1953 ve 1 Şubat 1953 günlerinde Menderes için de aldığı notlar yer almıştır. Koraltan’ın bu günlerde aldığı notları dayanak gösteren YAD, Menderes’in “mütehakkim mizacını ve kanun-nizamlara karşı kayıtsızlığını göstermesi bakımından dikkate şayan” olduğuna kanaat getirmiştir. Buna gerekçe olarak gösterilen Koraltan’ın ifadeleri şöyledir: “Bu adama bir zamandır gurur geldi. ‘Artık emruhu emrüküm’ nerede ise tek adam. Her şeye hâkim ve sahip rolüne geçti. Yani geçmişteki çökenlerin hatalı yoluna giriyor. Artık kimseyi dinlemiyor. Efkârı umumiye diye de tehdit savuruyor.”⁸⁴

Fatin Rüştü Zorlu için de Koraltan’ın notlarında ifadeler vardır ve oldukça ağırdır. 30 Aralık 1959 tarihli notunda: “Fatin Rüştü Zorlu’nun zorlayarak kurmak istediği hırsızlık şebekesinin korkunç manevrası devam ediyor. Adnan bilmeyerek bu korkunç hırsızlık şebekesinin kurucusu oluyor.” diye yazmıştır. 9 Ocak 1960 gününe ise: “Bugün Mecliste Riyaset makamına Mükerrer Sarol geldi. Umumi hasbihâl sırasında çok dikkate değer sözler söyledi. Fatin Rüştü Zorlu artık hiçbir devirde görülmemiş bir hırsızlık şebekesi kurdu.” notlarını düşmüştür⁸⁵.

Gerekçeli kararda Koraltan’ın kendisi için; “1950’den beri kurucularından olduğu DP iktidarının Meclis Başkanı olan sakıt Refik Koraltan, fiil ve hareketleriyle Anayasanın ihlalinde Bayar ile Menderes’le asli iştirak hâlinindedir ve idama mahkûm edilmiştir” denilmiştir. Bu cezayı oluşturan gerekçeler arasında en çok üzerinde durulan konu tarafsızlığını kaybetmesidir. Kararda, buna çağdaş demokrasilerde titizlikle riayet edildiği hâlde, Koraltan’ın hiçbir zaman tarafsızlığa riayet etmediğinin yanında Başkan vekillerini de kendisi gibi davranmaya zorladığı belirtilmiştir. Buna dayanak olarak da 13 Mayıs 1959 tarihli notu gösterilmiştir. Koraltan’ın o günkü notları şöyledir: “Bugün Meclis divanını topladım. Zabıttan çıkacak kelimeler üzerinde konuştuk. Ağâh’tan başka arkadaşlarla çıkarılacak kelimeler üzerinde mutabık kaldık. Ağâh’a sordum. Bu gün ne yapacaksın? Cevap: Kanun, nizam ve namus ne emrederse onu. Bu sözleri arkadaşlar infialle

⁸¹ BCA, f.010.09., y.105.330.2., s. 148.

⁸² BCA, f.010.09., y.105.330.2., s. 148-149.

⁸³ BCA, f.010.09., y.105.330.2., s. 149.

⁸⁴ BCA, f.010.09., y.105.330.2., s. 157; Hulusi Turgut’a göre, buradaki “bu adam” ifadesinde Koraltan’ın kastının, duruşmalardan anlaşıldığı üzere, Celal Bayar olduğu yönündedir. Bkz. Hulusi Turgut, **Yassıada’da Yapılmayan Savunmalar**, Doğan Kitap, İstanbul 2007, s. 98.

⁸⁵ **Türkiye Yılığ**, s. 147.

karşıladılar. Zaten 11 Mayıs 1959 pazartesi günü kendi mevzuu ya bir takrir verilirse sözü ile karşılaşmıştı... 'Agâh anlaşıldı. Günün ehemmiyetini bizler gibi görmüyorsun, vaziyet ciddidir. CHP mesele çıkarmak istiyor. O hâlde sen çıkma, ben çıkacağım' dedim ve ayrıldık.⁸⁶

Koraltan'a verilen idam cezasının gerekçelerinden veya suçlu bulunmasından başka bir konuda Meclis içtüzüğünün değiştirilmesidir. Burada içtüzüğün değiştirilmesiyle, Mecliste "muhalefetin denetim görevini imkânsız hâle getirecek derecede güçleştirmek amacı" taşındığı belirtilmiştir. YAD, bu düşünceye "değiştirilen maddelerin eski ve yenisinin mukayesesi" yoluyla varmıştır. İçtüzüğün değiştirilmesi teklifini yapan ve buna oy veren sanıkların, "tek parti zamanına ait olmasını ve çok partili hayata geçilince Meclis müzakerelerini bu içtüzükle idare etmenin güçleşmesi nedeniyle" içtüzüğün değiştirildiği yönündeki savunmalarını kabul etmemiştir. Çünkü yüksek mahkemeye göre, değişen içtüzük tatbik edilirken muhalefet milletvekillerine tertip edilen inzibati cezalar, iktidar milletvekillerine nazaran çok fazladır. Bu kanaatle yüksek mahkeme içtüzük değişikliği ile iktidarın, muhalefetin denetimini imkânsız denecek derecede güçleştirmek amacıyla olduğu düşüncesindedir⁸⁷.

Ayrıca Koraltan'ın, "davaya mevzu kanunlara yani 7468 sayılı Tahkikat Komisyonu kurulması ve salahiyet yetkisi verilmesi kanununa oy vermesi ve bunu da kabul etmesi" gerekçede yer almıştır. DP Genel İdare Kurulu üyesi olarak Mecliste sadece CHP değil, DP milletvekillerinin dahi tenkitlerini önlemeye çalıştığına, 15 Mayıs 1959 tarihli notu delil olarak gösterilmiştir: "Atif Benderlioğlu, Baha Akşit riyasetin kabul salonundayız. Bugün riyaset makamına çıkacak reis vekillerinden Agâh Erozan'ı çağırdık. "Muhalefetin Mecliste zaptı sabık hakkında söz isteyeceğini ve iktidara sert hücumlarda bulunacağını istihbar ettik. Gündem dışı söz vermek Reise aittir, diyerek vermeyiz. 147'nci maddeye ait söz bugün istenmez. Hülâsa Meclisin nizamını korumak pahasına tecavüz ve gürültülere meydan verilmemesi gerekir" dedik ve böylece mutabık kaldık, ayrıldık. Celse açıldı. Nüvit Yetkin'e söz verildi. Bizi aldatmış oldu. Nüvit Yetkin gayet haşin ve mütecaviz konuştu. Ne sözünü kesti, ne de ceza verebildi.⁸⁸"

Diğer taraftan Koraltan'ın, önerge ve gensoruları Meclis içtüzüğünü hiçe sayarak uzun müddet gündeme alınmamasını sağladığı ve bu sayede de muhalefetin murakabesini önlediği kararda yer almıştır. Kararda, "kendi hatıra defterinde belirttiği gibi sanık Celal Bayar'ın bunları gündeme alınmamasını istemiş olsa bile tarafsız olması gereken Meclis Başkanlığını Cumhurbaşkanlığının arzusuna tabi tutmasının kabul edilemeyeceği" belirtilmiştir. Ayrıca bu konuda; "Hatta sanık Agâh Erozan, önergelerin ve gensoruların gündeme alınmamasından dolayı muhalefetin reis vekillerini eleştirdiğini bildiği hâlde, sanık Refik Koraltan'ın yine bunları gündeme alınmamakta ısrar ettiğini hatta bu hususta Meclis Başkanlığına bir de yazı yazdığını beyan eylemiş ve sanık Refik Koraltan da bu hususu kabul etmiştir." denilmiştir⁸⁹.

Tarafsızlığını kaybettiğine, 19 Haziran 1958 tarihli Meclis müzakereleri sırasında oturduğu yerden ve muhalefetin konuşmasına meydan vermemek için "Müzakeresiz reye konulur" demesi mahkemeye göre bir diğer örnektir. Gerekçeli kararda netice olarak Koraltan için, "tarafsız olduğunu ve kanunlara suç kastı olmaksızın rey verdiğini bildirmekte ise de, toplanan deliller ve umumi tutumu, müdafaasının gerçek olmadığını göstermektedir" denildikten sonra, Bayar ve Menderes ile de asli iştirak hâlinde olduğu belirtilmiştir⁹⁰.

Neticede Koraltan'a, Anayasayı ihlal suçundan TCK'nin 146/1 inci maddesine göre ölüm cezası, mahkeme üyelerinden Hıfzı Tüz, Abdullah Üner, Selman Yörük ve mahkeme

⁸⁶ BCA, f.010.09., y.105.330.2., s. 187-189; BCA, f.010.09., y.2.6.1, s. 6-7.

⁸⁷ BCA, f.010.09., y.105.330.2., s. 187.

⁸⁸ BCA, f.010.09., y.105.330.2., s. 187-188.

⁸⁹ BCA, f.010.09., y.105.330.2., s. 188-189.

⁹⁰ BCA, f.010.09., y.105.330.2., s. 188.

başkanının müebbet hapis uygulanması yönünde oyuna karşın, oy çokluğu ile verilmiştir⁹¹. Davanın gerekçeli kararında, Koraltan'a isnat edilen suçlamalara ilişkin belge ve bilgiler tamamen Koraltan'ın aldığı notlara dayandırılmıştır. Bu notlar her ne kadar diğer DP'liler için de delil olarak kullanılmış, başta Bayar olmak üzere siyasetçi arkadaşlarının tepkisine neden olmuşsa da, aslında Koraltan'ın mahremim dediği bu notlar kendisinin de suçlanmasına temel dayanak olmuştur.

SONUÇ

Yassıada da Koraltan'a yöneltilen ve bundan hüküm de giydiği en önemli suçlama, başkanı olduğu Mecliste tarafsızlığını kaybetmesi ve partizanca hareket etmesidir. Koraltan, yukarıdaki tespitler doğrultusunda suçlamayı kabul etmez, zaten suçlu bulunmasını gerektirecek deliller de kendi yazdığı notlarından alınmıştır. Bize göre ise Koraltan'ın iddia edildiği gibi tarafsızlığını ortadan kaldırdığına yönelik resmî ve siyasi kayıtlarda somut bir belge veya bilgi mevcut değildir. Notlarına bakılarak, ki notları biraz da parti içi duyulan politik rahatsızlıkların özele yansımaları gibidir, böylesine bir suçlamaya, bir anlamda, ceza vermek için dayanak bulma çabası olarak değerlendirilebilir. Kaldı ki Türk siyasi tarihinin yasama faaliyetlerinin başında en uzun süre kalan kişilerden birisine yönelik böylesine ciddi suçlamalar sonucundaki idam kararı oy birliği ile verilmemiştir. Yassıada yargılamalarında bilhassa kamuoyunda DP'nin lider kadrosuna yönelik itibarsızlaştırma girişimleri öne çıkar. Bundan nasibini alanların başlarında da Koraltan vardır. Özellikle 27 Mayıs sonrası gerek ailesine gerekse kendi özel hayatına yönelik iddialar en mahrem bilgileri bile kapsayacak şekilde basında yer alır.

⁹¹ BCA, f.010.09., y.105.330.1., s. 9; Ölüm cezası alanlardan Bayar, Menderes, Polatkan ve Zorlu'nun cezalarının MBK tarafından onaylanmasının sebebi, bu kişilere mahkemenin cezaları oy birliği ile vermiş olmasıdır. Koraltan ve diğerlerinin cezaları oy çokluğu ile verildiği için müebbet ağır hapse çevrilmiştir. Bkz. Birand vd., **Demirkırat, Bir Demokrasinin Doğuşu**, s. 192.

KAYNAKÇA**a. Arşivler****1. BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi)**

- BCA, f.010.09., y.1.1.1.
 BCA, f.010.09., y.1.2.2.
 BCA, f.010.09., y.2.6.1.
 BCA, f.010.09., y.2.7.2.
 BCA, f.010.09., y.5.15.1.
 BCA, f.010.09., y.36.109.2.
 BCA, f.010.09., y.57.168.1.
 BCA, f.010.09., y.100.309.2.
 BCA, f.010.09., y.101.313.1.
 BCA, f.010.09., y.104.326.1.
 BCA, f.010.09., y.104.327.4.
 BCA, f.010.09., y.104.328.3.
 BCA, f.010.09., y.105.330.1.
 BCA, f.010.09., y.105.330.2.
 BCA, f.010.09., y.493.1404.1.
 BCA, f.010.09., y.494.1405.1.

2. Aile Arşivi

Ali Yavuz Koraltan Özel Arşivi, **Yassıada Yargılamaları Refik Koraltan'ın Savunma Dosyası.**

b. Resmi ve Süreli Yayınlar**1. TBMM Zabıt Ceridesi**

TBMMZC, 11. Dönem, Cilt 1, 27 Aralık 1957.

2. Türkiye Yıllığı

Türkiye Yıllığı, Yıl: 1962.

3. Gazeteler

Akşam
 Cumhuriyet
 Milliyet

c. Telif ve Tetkik Eserler

- AĞAOĞLU, Samet (2013), **Yassıada, Kayseri ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri**, (hızl.) Gülay Sarıçoban, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
 ARIKAN, Mustafa (1998), **Hamdi Ragıp Atademir (Hayatı Şahsiyeti ve Fikirleri)**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
 AYDEMİR, Şevket Süreyya (2011), **İkinci Adam (1950-1964), C. III**, İstanbul: Remzi Kitabevi.
 _____ (1984), **Menderes'in Dramı (1899-1960)**, İstanbul: Remzi Kitabevi.
 BİRND, M. Ali- DÜNDAR, Can- ÇAPLI, Bülent (2007), **Demirkırat, Bir Demokrasinin Doğuşu**, İstanbul: Doğan Kitap.
 BURÇAK, Rıfıkı Salim (1976), **Yassıada ve Öncesi**, Ankara: Çam Matbaası.
 DOĞRU, Osman (1998), **27 Mayıs Rejimi**, İstanbul: İmge Kitabevi.
 EROĞUL, Cem (2013), **Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945-1971, Geçiş Sürecinde Türkiye**, 6. baskı, İstanbul: Belge Yayınları, s. 173-231.
 ERTEPINAR, Coşkun (1999), **Bir Politikacının Anıları; Refik Koraltan, Her Şey Vatan İçin**, Ankara: Hacettepe Taş Yayınları.
 FERSOY, Orhan Cemal (1978), **Bir Devre Adını Veren Başbakan Adnan Menderes**, İstanbul: Hun Yayınları.
 İLERİ, Tevfik (2003), **Yassıada ve Kayseri Günlükleri**, (hızl.) Cahide İleri Aksoy, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- OKTAY, H. Emre (2013), **Türk Tarihinin Kayıp Yılları Yalanlar, Aldananlar ve 27 Mayıs**, İstanbul: Akis Kitap.
- SUNAY, Cengiz (2010), **Türk Siyasetinde Sivil-Asker İlişkileri (27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül ve Sonrası)**, Ankara: Orion Kitabevi.
- TURGUT, Hulûsi (2007), **Yassıada'da Yaptırılmayan Savunmalar**, İstanbul: Doğan Kitap.
- YÜCEL, M. Serhan (2001), **Demokrat Parti**, İstanbul: Ülke Kitapları.
- WEİKER, Walter F. (1967), **Amerikalı, Fransız, Rus Gözüyle 1960 Türk İhtilali**, (çev.) Mete Ergin, İstanbul: Cem Yayınevi.

d. Tezler

- KESKİN, Yusuf Ziya (2011), **27 Mayıs Askeri Darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtırası'nın Türk Devlet Teşkilatı ile Siyasal Hayatına Etkileri**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- YÜKSEL, Erol (2016), **Bir Siyaset Adamı Olarak Refik Koraltan**, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).